

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการในการดำเนินการของกลุ่มบุคคลในการให้และรับความรู้ประสบการณ์การปรับเปลี่ยนทัศนคติการสร้างจิตสำนึกการเพิ่มพูนทักษะการทำความเข้าใจให้กระจำการอบรมปลูกฝังค่านิยมการถ่ายทอดศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของสังคมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดจนเจตคติที่ดีของผู้บริหารให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นเมื่อผู้บริหารได้รับการพัฒนาในเรื่องของการบริหารการศึกษาดังกล่าวแล้วย่อมส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาอย่างต่อเนื่องและการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่อง ทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาสาระที่สำคัญด้านเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

๒.๑.๑ ความหมายของทัศนคติ

๒.๑.๒ ลักษณะของทัศนคติ

๒.๑.๓ องค์ประกอบของทัศนคติ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารการศึกษา

๒.๒.๒ ความสำคัญของการบริหารการศึกษา

๒.๒.๓ กระบวนการบริหารการศึกษา

๒.๒.๔ ขอบข่ายการบริหารการศึกษา

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๑ ที่มาของสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๒ ความหมายของสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๓ องค์ประกอบของสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๔ แนวทางการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๒.๔ การบริหารงานของผู้บริหารกับหลักสังคหวัตถุ ๔

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

๒.๑.๑ ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ มาจากภาษาละตินว่า aptus มีความหมายว่า เหมาะเจาะ (fitness) หรือการปรุงแต่ง (adaptness) ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “attitude” ซึ่งแปลว่า ความรู้สึก ความเห็น^๕

ซูชิฟ อ่อนโลกสูง ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความพร้อมที่จะตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกต่อวัตถุ สิ่งของ สัมผัสอื่นๆ ตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งความรู้สึกหรือตอบสนองดังกล่าวอาจเป็นไปในทางชอบ (เข้าไปหา) หรือไม่ชอบ หลีกเลียงถอยหนี^๕

ประภาเพ็ญ สุวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติหมายถึง ความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก^๖

ธงชัย สันติวงษ์ ได้จำกัดความของทัศนคติ คือ ระเบียบของแนวความคิด ความเชื่ออุปนิสัย และสิ่งจูงใจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ^๗

London and Della Bitta ให้นิยามของทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง ว่ามีลักษณะอย่างไร มีความรู้สึกทางบวกหรือทา (positive or negative) ชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบ (favorable or unfavorable) หรือเห็นด้วยหรือคัดค้าน (pro or con) นิยามนี้เป็นการมองทัศนคติในแง่ความรู้สึก หรือปฏิกิริยาทำที่ที่มีต่อวัตถุ (object)^๘

โร นีวคอมม์ กล่าวว่า ทัศนคติซึ่งมีอยู่ในเฉพาะคนนั้นขึ้นกับสิ่งแวดล้อม อาจแสดงออกในพฤติกรรม ซึ่งเป็นไปได้ใน ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะชอบหรือพึงพอใจ ซึ่งทำให้ผู้อื่นเกิดความรักใคร่ อยากใกล้ชิดสิ่งนั้น ๆ หรืออีกลักษณะหนึ่งแสดงออกในรูปความไม่พอใจ เกลียดชัง ไม่อยากใกล้ชิดสิ่งนั้น^๙

“จินดาสา สิงห์เพชร, “ทัศนคติของผู้บริโภคต่อจริยธรรมธุรกิจด้านการให้บริการของคลินิกดูแลรักษาผิวพรรณในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์เกศศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

^๕ซูชิฟ อ่อนโลกสูง, “จิตวิทยาการศึกษา”, (กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๔.

^๖ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ: การเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑.

^๗ธงชัย สันติวงษ์. พฤติกรรมผู้บริโภคทางการตลาด. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชุมช่าง จำกัด, ๒๕๔๕, หน้า ๑๖๗.

^๘London and Della Bitta, อ้างถึงใน, จินดาสา สิงห์เพชร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๙โร นีวคอมม์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา, : <http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm> [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖],

อดิศักดิ์ สุนทรเสณี ได้กล่าวสรุปว่า ทักษะคือ ความโน้มเอียงของความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่แสดงออกต่อสิ่งใดๆ ที่อาจเป็นสิ่งที่ของ บุคคล หรืออื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นการยอมรับก็ได้ และทักษะยังมีผลให้คนเราแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา จากคำนิยามต่างๆ ข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ทักษะคือความสัมพันธ์ที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความรู้สึกและความเชื่อหรือการรู้ของบุคคล กับแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมได้ตอบในทางใดทางหนึ่ง ต่อเป้าหมายของทักษะนั้น^{๑๐}

ประภาเพ็ญ สุวรรณ กล่าวถึงความหมายของทักษะว่าเป็นความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ เช่น บุคคล สิ่งของ การกระทำ สถานการณ์ และอื่น ๆ รวมทั้งท่าทีแสดงออกที่บ่งถึงสภาพของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทักษะเป็นนามธรรม และเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการแสดงออกด้านการปฏิบัติแต่ทักษะไม่ใช่แรงจูงใจ และแรงขับ หากแต่เป็นสภาพแห่งความพร้อมที่จะได้ตอบ และแสดงให้ทราบถึงแนวทางของการตอบของบุคคลต่อสิ่งเร้า^{๑๑}

๒.๑.๒ ลักษณะของทักษะ

ทิตยา สุวรรณขง ได้กล่าวถึงลักษณะของทักษะไว้ว่า มีลักษณะที่สำคัญ ๔ ประการคือ^{๑๒}

๑. ทักษะ เป็นสภาวะก่อนที่พฤติกรรมได้ตอบจะเกิดขึ้นต่อเหตุการณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือจะเรียกว่าเป็นสภาวะพร้อมที่จะมีพฤติกรรมจริง

๒. ทักษะ จะมีความคงตัวอยู่ในช่วงระยะเวลา คือมีความมั่นคงถาวรพอสมควรเปลี่ยนแปลงได้ยาก แต่มิได้หมายความว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง

๓. ทักษะ เป็นตัวแปรที่นำไปสู่ความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับความรู้นึกคิด ไม่ว่าจะเป็นไปในรูปของการแสดงออกโดยวาจาหรือการแสดงความรู้สึก ตลอดจนกาจะต้องเผชิญหรือหลีกเลี่ยงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๔. ทักษะ มีคุณสมบัติของแรงจูงใจในอันที่จะทำให้บุคคลประเมินและเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าไปถึงการกำหนดทิศทางของพฤติกรรมจริงด้วย

^{๑๐}อดิศักดิ์ สุนทรเสณี, [ออนไลน์,] แหล่งที่มา, : <http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm> [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖].

^{๑๑}ประภาเพ็ญ สุวรรณ, [ออนไลน์,] แหล่งที่มา, : <http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm> [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖].

^{๑๒}พระมหาไชยา ขยสิทธิ (เสนแสนยา), “ศึกษาทักษะและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวไว้ว่า ทักษณคติเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เป็นการจัดระเบียบของแนวความคิดความเชื่อ อุปนิสัย และสิ่งจูงใจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสมอการจัดระเบียบดังกล่าว จะมีลักษณะที่รวมตัวขึ้นหลังจากที่ได้มีการประเมินเป็นแนวโน้มไปในทางหนึ่งเสมอ คือ ดี และไม่ดี ชอบและไม่ชอบ รักและเกลียด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คนทุกคนในโลกนี้จะไม่มีการเลยที่มีใจเป็นกลาง หรือ เป็นพระอิฐพระปูน และเห็นทุกอย่างเหมือนกัน มีคุณค่าเท่ากัน เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะคนทุกคนต่างก็มีคุณลักษณะของสิ่งจูงใจและอารมณ์ (motivational and emotional characteristic) แตกต่างกันไป ซึ่งสรุปได้ดังนี้^{๓๓}

๑. ทักษณคติเป็นสิ่งที่มียู่ภายใน เป็นเรื่องของระเบียบนึกคิดที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละคน

๒. ทักษณคติจะมีใช้สิ่งที่มีมาแต่กำเนิด ตรงกันข้ามทักษณคติจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่ตนได้เกี่ยวข้องอยู่ด้วยในภายนอก และจะเกิดขึ้นต่อจากการประเมินหลังจากที่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอกแล้ว แสดงว่า ทักษณคติที่มีอยู่จะเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทักษณคติ คือ อิทธิพลของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง' ่องที่บุคคลนั้นๆ ได้รับข่าวสารข้อมูลมา กลุ่มที่สำคัญ คือ ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน หรือกลุ่มทางสังคมที่ได้เกี่ยวข้องด้วยนอกจากนี้ทักษณคดียังขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะท่าทาง ซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติต่อโลกภายนอก

๓. ทักษณคติจะมีลักษณะมั่นคงถาวร คือ ภายหลังจากที่ทักษณคติได้ก่อตัวขึ้นมาแล้ว ทักษณคติดังกล่าวจะไม่เป็นภาวะที่เกิดขึ้นเป็นการชั่วคราว หากแต่จะมีความมั่นคงถาวรตามสมควรและไม่เปลี่ยนแปลงในทันทีทันใดที่ได้รับการกระตุ้นที่แตกต่างไป ทั้งนี้เพราะทักษณคติที่ก่อตัวขึ้นนั้น จะมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ ประเมิน และสรุปจัดระเบียบเป็นความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงก็ย่อมต้องใช้เวลาเพื่อปรับตามกระบวนการดังกล่าว

๔. ทักษณคติจะมีความหมายถึงตัวบุคคลและสิ่งของเสมอ ความหมายใส่ที่นี้ คือ ทักษณคติจะมีใช้เกิดขึ้นมาได้เองจากภายใน หากแต่เป็นสิ่งที่ก่อตัว หรือเรียนรู้เอามาจากสิ่งที่มีตัวตนที่อ้างถึงได้ สิ่งที่ใช้การอ้างอิงทักษณคติอาจเป็น ตัวบุคคล กลุ่มคน สถาบันสิ่งของ ค่านิยม เรื่องราวทางสังคม หรือแม้แต่ความนึกคิดต่างๆ

^{๓๓} ธงชัย สันติวงษ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘-๑๖๙.

๒.๑.๓ องค์ประกอบของทัศนคติ องค์ประกอบของทัศนคติ มี ๓ องค์ประกอบ คือ^{๑๔}

๑. องค์ประกอบทางการรู้คิด (cognitive component) ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะต้องประกอบด้วยความรู้สึกรู้สึกหรือความเชื่อที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายของทัศนคติ (attitude object) ที่อาจเป็นวัตถุ บุคคล หรือเหตุการณ์ เป็นอันดับแรก และเป็นความรู้ที่ทิศทางประกอบด้วย คือทางที่ว่าสิ่งนั้นดี เลว มีคุณหรือมีโทษมากน้อยเพียงใด เป็นความรู้หรือความเชื่อที่ใช้ประเมินสิ่งนั้นได้หรือไม่ได้ เป็นเพียงข้อเท็จจริงโดยทั่วไปเท่านั้น

๒. องค์ประกอบทางความคิด (affective component) ทัศนคติมีลักษณะที่สำคัญคือ อารมณ์ของบุคคลเกี่ยวกับวัตถุทางทัศนคตินั้น เช่นเดียวกับองค์ประกอบแรกความรู้สึกรู้สึกของบุคคลที่จะต้องมีความรู้สึกรู้สึก ซึ่งหมายถึงความชอบ ความไม่ชอบสิ่งหนึ่งหรือความพอใจ ไม่พอใจสิ่งหนึ่ง องค์ประกอบนี้ของทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งของบุคคลจะต้องสอดคล้องกับทิศทางขององค์ประกอบแรกของเขาด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งใดมีประโยชน์ บุคคลก็จะชอบและพอใจสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งนั้นเลวหรือมีโทษ บุคคลก็จะไม่ชอบไม่พอใจสิ่งนั้น องค์ประกอบนี้มีเนื้อหาที่อาจวัดได้ไม่หลากหลายเท่าองค์ประกอบแรก แต่ก็ใช้องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทัศนคติ

๓. องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ (action tendency component) เมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่า และมีความรู้สึกรู้สึกชอบไม่ชอบสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่ต้องสอดคล้องกันซึ่งติดตามมาคือ ความพร้อมที่จะกระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย

Schiffman and kanuk ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของทัศนคติมี ๓ ประการ คือ^{๑๕}

๑. ความเข้าใจ (The Cognitive Component) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงความรู้ การรับรู้ ความเข้าใจ และส่วนที่เป็นความเชื่อของผู้บริโภคที่มีต่อสิ่งต่างๆ ทั้งส่วนที่ชอบและไม่ชอบ ความรู้และการรับรู้ที่ได้รับจาก ประสบการณ์โดยตรง หรือได้รับจากแหล่งข้อมูลต่างๆจะเป็นตัวกำหนดความเชื่อถือ ซึ่งเป็นผลให้ผู้บริโภคเกิดทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ หากบุคคลมีความรู้หรือคิดว่าสิ่งใดดีก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดีก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

๒. ความรู้สึก (The Affective component) เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ หรือความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าหรือตราสินค้า อันเป็นผลมาจากความเชื่อในสิ่งนั้นๆ ซึ่งมีผลต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละคน การ

^{๑๔}พระมหาไชยา ขยสิทธิ (เสนแสนยา), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๕}Schiffman and kanuk, อ้างถึงใน, จินดาสา สิงห์เพ็ชร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

ประเมินทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจึงเป็นการสรุปความโน้มเอียงของผู้บริโภคว่าชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งนั้น อารมณ์และความรู้สึกเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับการประเมินสิ่งที่เป็นเป้าหมายของการวัดทัศนคติโดยทั่วไป นั่นคือ การที่บุคคลพิจารณาสิ่งนั้นว่าชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี พอใจหรือไม่พอใจ โดยแสดงความรู้สึกออกมาในทางบวกหรือทางลบ

๓. แนวโน้มพฤติกรรม (The Conative component) เป็นองค์ประกอบที่แสดงออกของผู้บริโภคต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด และองค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบดังกล่าวสามารถวัดได้จากความตั้งใจที่จะซื้อของผู้บริโภค (Intention to buy) นักการตลาดพยายามที่จะใช้องค์ประกอบนี้เพื่อดึงดูดให้ผู้บริโภคเกิดความตั้งใจที่จะซื้อ โดยปราศจากอิทธิพลของความเชื่อและความรู้สึกด้วยวิธีการลดราคาสินค้า หรือเสนอคู่มือส่วนลดพิเศษ ซึ่งวิธีการดังกล่าวอาจจะทำให้ผู้บริโภคเกิดการทดลองในสินค้าที่มีความรู้สึกชอบน้อยกว่า

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารพบว่า มีนักวิชาการนำเสนอไว้ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารการศึกษา

ลือชา สาระคง ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง ความพยายามของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมกันจัดกิจกรรมทางการศึกษาโดยใช้กระบวนการทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างชัดเจนเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาหรือหน่วยงานแต่ละแห่งและจะต้องร่วมมือกันบริหารจัดการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจ^{๖๖}

ทรงวิทย์ ชูวงศ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มบุคคลในการบริหารจัดการในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน หลักการ

^{๖๖}ลือชา สาระคง, “การศึกษากระบวนการของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ผ่านการประเมินสถานศึกษาเกณฑ์คุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู คุรุสภาโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

บริหารตนเอง หลักการตรวจสอบถ่วงดุล เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถพัฒนาคน (นักเรียน) ให้มีคุณภาพ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๖๖}

จากความหมายของนักวิชาการสามารถสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในทุกด้าน ที่เกิดจากบุคลากรหลาย ๆ คน ร่วมมือกันบริหารจัดการ โดยใช้กระบวนการทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ อาศัยวิธีการจัดการองค์การที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาหรือหน่วยงานแต่ละแห่ง

๒.๒.๒ ความสำคัญของการบริหารการศึกษา

สุจิน เรืองบุญส่ง ได้สรุปความสำคัญของการบริหารการศึกษาไว้ว่า การบริหารการศึกษามีความจำเป็น เพราะต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้านที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญมาดูแลรับผิดชอบ เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การบริหารการศึกษามีจำเป็นต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้หรือเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ความรู้จึงเป็นเครื่องมือจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ในสังคมสมัยใหม่นี้ความรู้ที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับสถานการณ์จะช่วยแก้ปัญหาได้และนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นพลังสำคัญสำหรับการอยู่รอดและการพัฒนา ทั้งสำหรับบุคคล และสำหรับสังคม ประเทศชาติโดยรวม^{๖๗}

ดังนั้นสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษานั้นมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะในการพัฒนาบุคคล พัฒนาสังคม หรือการพัฒนาประเทศชาตินั้นต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โลกก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ความรู้จึงเป็นเครื่องมือจำเป็นที่ขาดไม่ได้ การบริหารการศึกษามีเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ความรู้ที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับสถานการณ์จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ การพัฒนาการบริหารการศึกษารองรับอย่างต่อเนื่องจึงเปรียบเสมือนขุมพลังสำหรับการอยู่รอดและการพัฒนา ทั้งสำหรับบุคคล สังคม และประเทศชาติโดยรวม

^{๖๖}ทรงวิทย์ ชูวงศ์, กระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมด้านความปลอดภัยแก่นักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านทุ่งเจดีย์, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

^{๖๗}สุจิน เรืองบุญส่ง, การศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยะของ เขต ๒, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

๒.๒.๓ กระบวนการบริหารการศึกษา

กระบวนการบริหารการศึกษา เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารทุกคนต้องใช้ในการบริหารการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการบริหารเป็นขั้นตอน ตรงตามสภาพปัญหาและบริบทของหน่วยงาน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอกระบวนการบริหารการศึกษาไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ฟาโยล ได้แบ่งกระบวนการบริหารการศึกษาออกเป็น ๕ ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การควบคุม (Controlling)^{๑๕}

วิโรจน์ สารัตนะ กล่าวไว้ว่า กระบวนการบริหารการศึกษา เพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายขององค์กร ประกอบ ๔ ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) การควบคุม (Controlling)^{๑๖}

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารการศึกษา คือ แนวทาง เทคนิคหรือวิธีการ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการหลัก ๆ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยการ ประสานงาน การควบคุมงาน การตัดสินใจ การจัดคนเข้าทำงาน การจัดสรรทรัพยากร การติดต่อสื่อสาร การประเมินผล และการปรับปรุง รวมทั้งการกระตุ้นหรือการจูงใจที่ผู้บริหารนำมาใช้ในการปฏิบัติการกิจการบริหาร การศึกษา ให้ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล ดังนั้นหัวใจหลักของผู้บริหารจำเป็นต้องทราบกระบวนการบริหาร และต้องมี ทักษะในการใช้กระบวนการทางการบริหารทุกขั้นตอน อย่างมีแนวคิดและความเหมาะสม

๒.๒.๔ ขอบข่ายการบริหารการศึกษา

การบริหารสถานศึกษาหรือการบริหารงานโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในการสนับสนุนและส่งเสริมแก่บุคลากร ให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ในการบริหารสถานศึกษาผู้บริหารต้องตระหนักว่า ทุกกิจกรรมในการบริหารจัดการต้องเน้นให้เกิด

^{๑๕} ฟาโยล (Fayol, ๑๙๖๓). General and Industrial Management. P. ๔๓ – ๑๐๗), อ้างถึงใน, สมคิด มาวงศ์, การศึกษาการบริหารตามหลักธรรมชาติของผู้บริหาร โรงเรียนตามความคิดเห็นของครู สังกัดโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

^{๑๖} วิโรจน์ สารัตนะ, การบริหารการศึกษาหลักทฤษฎีหน้าที่ประเด็นและบทวิเคราะห์ , (กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

คุณภาพตามเป้าหมาย เป็นที่พึงพอใจแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสีย โดยมุ่งเน้นคุณภาพของผู้เรียน และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered Students) ที่ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถตามศักยภาพ และตามความเหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาการตามเป้าหมายทางการศึกษาที่ต้องการ

เอกรินทร์ สีมหาศาล กล่าวถึงภารกิจสำคัญของการบริหารโรงเรียนไว้ดังนี้^{๒๑}

๑. กระจายอำนาจการบริหาร การจัดการศึกษา การตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ จากส่วนกลางสู่โรงเรียน โดยเน้นความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด

๒. การจัดแผนการเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อสนองตอบความต้องการของผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจ ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

๓. การจัดการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด

๔. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับองค์กรการเมืองท้องถิ่น เพื่อประสานนโยบายให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้มากที่สุด

๕. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานการศึกษาในท้องถิ่นเพื่อร่วมดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด

๖. การปรับเปลี่ยนบทบาทจากการบริหารงานราชการ และงานโรงเรียนมาเป็นการจัดการศึกษาของชุมชนให้มีประสิทธิภาพสูงสุดโดยเทียบเคียงจากคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของชาติ และความต้องการของชุมชน โดยจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อตรวจสอบทบทวนคุณภาพ และดำเนินการพัฒนาไปสู่มาตรฐานที่กำหนด

จันทราณี สงวนนาม กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดลำดับความสำคัญของภารกิจสถานศึกษาเรียงลำดับความสำคัญดังนี้^{๒๒} คือ

อันดับ ๑ การบริหารงานวิชาการ

อันดับ ๒ การบริหารงานบุคคล

อันดับ ๓ การบริหารงานงบประมาณ

อันดับ ๔ การบริหารงานทั่วไป

^{๒๑}เอกรินทร์ สีมหาศาล, กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาแนวคิดสู่ปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๑.

^{๒๒}จันทราณี สงวนนาม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๐.

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของ “การบริหารการศึกษา” ได้ว่า “การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี”

จากสรุปความหมายของ “การบริหารการศึกษา” ข้างบนนี้ อธิบายขยายความได้ว่า ที่หมายถึงการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของครูใหญ่ร่วมกับครูในห้องเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่างๆ และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น จะต้องมีการดำเนินการในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดอาคารสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคลากรหรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัยและอื่นๆ ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้รวมเรียกว่า “ภารกิจทางการบริหารการศึกษา” หรือ “งานบริหารการศึกษา” นั่นเอง

๑) การบริหารวิชาการ

งานวิชาการถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับ ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนางานวิชาการจัดเป็นหลักของการศึกษา การบริหารวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษาที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่างๆ อันพึงประสงค์ สนองตอบต่อหลักสูตรและจุดหมายของการจัดการศึกษาของบาชของงาน

อุทัย บุญประเสริฐ ได้กล่าวว่างานวิชาการนั้นเป็นงานหลัก มีลักษณะคล้ายส่วนที่เป็นร่างกายคนหรือของเด็ก เป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุดของระบบเป็นงานที่เป็นหัวใจของ โรงเรียน และมีหลักสูตรเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของงานวิชาการที่ใช้กำกับการจัดระบบการทำงานของโรงเรียนและใช้กำกับกระบวนการดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ ของโรงเรียน ให้ตอบสนองและสนับสนุนการทำงานวิชาการของโรงเรียน คือให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพให้ได้คนดีที่เป็นคนที่สมบูรณ์ งานวิชาการจึงได้กลายเป็นงานที่เป็นศูนย์กลางของโรงเรียน ครอบคลุมโรงเรียนทั้งระบบทั้งโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนใดที่งานวิชาการก้าวหน้าโรงเรียนนั้น มักจะมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมเป็นที่ยอมรับส่วนโรงเรียนใดงานวิชาการล้าหลัง อ่อนด้อยโรงเรียนนั้นจะไม่เป็นที่นิยมขาดศรัทธาหรือความศรัทธามากเสื่อมสลายไม่เป็นที่ยอมรับ^{๒๑}

^{๒๑}อุทัย บุญประเสริฐ, หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เอส ดี เพรส, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕.

ธีระ รุญเจริญ ได้เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ และการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยมีหลักการและแนวคิด สรุปได้ดังนี้^{๒๔}

๑. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรการศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครูผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

๒. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียน มีความสำคัญสูงสุด

๓. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชน และสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้รวมทั้งเป็นเครือข่าย และแหล่งการเรียนรู้

๔. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ สามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและนอกสถานศึกษา

๕. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพในการจัดและพัฒนาศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ขอ ข่ายงานวิชาการประกอบด้วยงานต่างๆ ดังนี้^{๒๕}

๑. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ ประกอบด้วยแผนปฏิบัติงานวิชาการ โครงการสอน และบันทึกการสอน

๒. การจัดดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนประกอบด้วย การจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียนการจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอนการฝึกงาน

๓. การจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัด สื่อการเรียนการสอน การจัดห้องสมุด การนิเทศการสอน

^{๒๔}ธีระ รุญเจริญ, การบริหารงานโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เอส.ที.เพรส, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๒๕}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

๔. การวัดและประเมินผลงานวิชาการที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบนั้น
ควรครอบคลุมงานต่อไปนี้

- ๑) งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
- ๒) งานการสอนและการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน
- ๓) งานกิจกรรมนักเรียน
- ๔) งานสื่อการเรียนและห้องสมุด
- ๕) งานวัดผลและประเมินผลการศึกษา
- ๖) งานนิเทศการศึกษา

กมล ภูประเสริฐ ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายที่สูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพที่คาดหวัง ประกอบด้วยงานหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ งานเกี่ยวกับหลักสูตร แนวความคิดในการปฏิรูปการศึกษา สถานศึกษาจะต้องนำหลักสูตรแกนกลางมาจัดแนวหลักสูตรสถานศึกษา ร่วมกับสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นที่สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดขึ้น งานเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงความคิดที่ให้นั้้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นการปฏิบัติจริง งานเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียน เน้นการประเมินตามสภาพจริง ไม่นั้้น การใช้ข้อทดสอบแต่เพียงอย่างเดียว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีงานอีกหลาย ๆ ด้านที่เป็น องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาผู้เรียน ให้นั้้นมีคุณภาพซึ่งรวมเรียกงานทั้งหมดนี้ว่า งานวิชาการ^{๒๖}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแนวคิดการบริหารงานวิชาการตามแนวทางโรงเรียนนิติบุคคลว่างานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของโรงเรียน
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ มุงั้้นให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้ โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็้นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษาีความเข้มแข็ง ในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเก็้้นหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน

^{๒๖} กมล ภูประเสริฐ, การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเมธิพิส จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ และได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ดังนี้^{๒๗}

๑. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
๒. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
๓. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
๔. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
๕. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
๖. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
๗. การนิเทศการศึกษา
๘. การแนะแนวการศึกษา
๙. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
๑๐. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
๑๑. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
๑๒. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีคุณธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองได้เหมาะสมตามศักยภาพ การพัฒนาหลักสูตร พัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา

๒) การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านค้ำว่าการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อีสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักสังกัดวัตถุ ๔ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ให้ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

^{๒๗} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ร.ส.พ., ๒๕๔๖), หน้า ๓๓.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายของการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาว่า“เป็นกระบวนการดำเนินงาน วางแผนด้านอัตรากำลัง การสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง การปฐมนิเทศการพัฒนาและศึกษาอบรม ด้านวินัย การให้พ้นจากงานของบุคลากรในสถานศึกษา”^{๒๔}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายของการบริหารบุคคล หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะ และกลยุทธ์ต่างๆ พิจารณามูลค่าที่มีอยู่ในสังคมเพื่อดำเนินการสรรหาคัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าอยู่ในองค์กร และในขณะที่บุคคลเข้ามาปฏิบัติงานในองค์กร ได้มีการจัดกิจกรรมธำรงรักษาให้บุคคลที่คัดเลือกเข้ามาได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีในการทำงาน และยังรวมไปถึงการแสวงหาวิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์กรที่ต้องพ้นจากการที่ทำงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๒๕}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวถึงการวางแผนอัตรากำลังคนไว้โดยสรุปว่า “สถานศึกษา จำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนด้านอัตรากำลัง โดยการสำรวจอัตรากำลังที่มีอยู่ในปัจจุบัน และพยากรณ์ความจำเป็นในอนาคตแล้วจึงวางแผนปฏิบัติเกี่ยวกับการขออัตรากำลังเพิ่มเพื่อใช้ประโยชน์ในสถานศึกษา พอสรุปได้ว่า สถานศึกษาต้องวิเคราะห์ประมาณงานที่เพิ่มขึ้น ฝ่ายบุคคลตรวจสอบหาข้อมูลกำลังคน จำนวนบุคลากรจากส่วนงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อพิจารณา และคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันพิจารณาความจำเป็นในการเพิ่มบุคลากร โดยคำนึงถึงปริมาณงานในหน้าที่รับผิดชอบที่เพิ่มจริง การเพิ่มปริมาณและความรับผิดชอบเป็นครั้งคราว อาจใช้วิธีจ้างครูหรือพนักงานสัญญาจ้างพิเศษ การใช้เทคโนโลยีทดแทนและการพิจารณาบุคลากรภายในที่เหมาะสมจากส่วนงานอื่นๆ”^{๒๖}

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้กำหนดระเบียบเกี่ยวกับวิธีการบรรจุและการแต่งตั้งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลพอสรุปได้ดังนี้^{๒๗}

๑) การบรรจุบุคคลเข้ารับราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ให้บรรจุและแต่งตั้งจากผู้สอบแข่งขันได้รับการแต่งตั้งนั้นโดยบรรจุ

^{๒๔}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

^{๒๕}พะยอม วงศ์สารศรี, การบริหารวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^{๒๖}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๒๓.

^{๒๗}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

ตามลำดับที่ในบัญชีผู้สอบแข่งขันได้ ในกรณีที่มีความจำเป็นหรือเหตุพิเศษ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่ การศึกษาหรือสถานศึกษา อาจคัดเลือกบุคคลเพื่อบรรจุและแต่งตั้งเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยวิธีอื่นได้ ซึ่ง อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาอาจมอบให้สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการสอบแข่งขันก็ได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ อ.ก.ค.ศ. กำหนด

๒) การบรรจุแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูผู้ช่วย ตำแหน่งครู และตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษา ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้มีอำนาจสั่งบรรจุและแต่งตั้งโดยอนุมัติ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา

๓) การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดไปดำรงตำแหน่งในหน่วยงานการศึกษาอื่นภายในเขตพื้นที่การศึกษาหรือต่างเขตพื้นที่การศึกษา ต้องได้รับอนุมัติจาก อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาของผู้ประสงค์ย้าย และผู้รับย้าย แล้วแต่กรณี เมื่อ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาอนุมัติแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาสั่งบรรจุและแต่งตั้งในตำแหน่งครูผู้ช่วย ตำแหน่งครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษา

กรมสามัญศึกษา ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานไว้ว่าสถานศึกษาจะต้องจัดงบประมาณในการอบรมพัฒนาครูให้เหมาะสมและเพียงพอ หลังจาก อบรมพัฒนาแล้ว ควรมีกำหนดระยะเวลาขยายผล และสรุปผลรายงานที่ชัดเจน จัดให้ศูนย์บริการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง การจัดอบรมพัฒนาครูควรให้ครอบคลุมทุกหมวดวิชา รายวิชาทุกปีอย่างต่อเนื่อง และใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยและหลากหลาย สำนักคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้กำหนดวิธีการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการไว้

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนวทางในการดำเนินการทางวินัยและการรักษาวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลได้ดังนี้^{๓๒}

๑) กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการสอบสวนให้ได้ความจริงและความยุติธรรม โดยไม่ชักช้า เมื่อมีกรณีอันมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษากระทำความผิดวินัยร้ายแรง และผู้อำนวยการสถานศึกษาสั่งยุติเรื่องในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนแล้วทราบว่าไม่ได้กระทำความผิดวินัยหรือส่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน ตามที่คณะกรรมการสอบสวนแล้ว พบว่ามีความผิดไม่ร้ายแรง

^{๓๒} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, อ้างแล้ว, หน้า ๕๕.

๒) กรณีความผิดวินัยร้ายแรงให้ผู้อำนวยการสถานศึกษา ดำเนินการเสนอให้ผู้มีอำนาจสั่งบรรจุและแต่งตั้งตามระเบียบข้าราชการ การครูและบุคลากรทางการศึกษา แต่คณะกรรมการสอบสวนกรณีอื่นมีมูลว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงแล้วดำเนินการลงโทษปลดออกหรือไล่ออกตามผลการพิจารณาของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา

๓) การเสริมสร้างและป้องกันการกระทำผิดวินัยให้ผู้อำนวยการสถานศึกษา ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ดำเนินการให้ความรู้ ฝึกอบรม การสร้างขวัญและกำลังใจการจูงใจในอันที่จะเสริมสร้างและพัฒนาเจตคติ จิตสำนึก และพลผู้ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดตามควรแก่กรณี

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการออกจากราชการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษา โดยระบุอำนาจของผู้อำนวยการสถานศึกษาในการพิจารณาให้ออกจากราชการพอสรุปได้ดังนี้^{๓๓}

๑) การลาออกจากราชการ ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาพิจารณาอนุญาตลาออกจากราชการของครูผู้ช่วย ครูและบุคลากรทางการศึกษา แล้วรายงานไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่อไป

๒) การให้ออกจากราชการ กรณีไม่ผ่านงานทดลองปฏิบัติราชการหรือไม่ผ่านการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้ม ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด

๓) การให้ออกจากราชการไว้ก่อน ผู้อำนวยการสถานศึกษาสั่งพักราชการหรือสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน ในกรณีที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่น มีกรณีถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยร้ายแรงจนถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัย หรือถูกฟ้องคดีอาญาหรือ ต้องหากระทำผิดอาญา

๔) การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการนานหรือเหตุทดแทน เช่น กรณี เจ็บป่วย โดยไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสม่ำเสมอ กรณีไปปฏิบัติงานตามความประสงค์ของทางราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป กรณีมีเหตุอันควรว่าหย่อนความสามารถและบกพร่องในหน้าที่ราชการหรือประพฤติตนไม่เหมาะสม กรณีมีมลทินมัวหมอง กรณีที่ได้รับโทษ จำคุกโดยคำสั่งของศาลหรือรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

๓) การบริหารงบประมาณ

งบประมาณเป็นจำนวนเงินที่กำหนดไว้เป็นรายรับรายจ่าย ซึ่งในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Budget” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่างบประมาณ หมายถึง แผนงานทางการเงินของรัฐบาลที่แสดงออกเป็นเอกสารโดยประมาณการด้านรายรับและรายจ่ายในรูปของจำนวนเงินที่จะดำเนินการ^{๓๔} งบประมาณหนึ่ง เมื่อสถานศึกษาเป็นนิติบุคคลการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาจึงดำเนินการอย่างเป็นระบบและให้สอดคล้องกับระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินที่ให้อำนาผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการทางการเงินให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประชุม รอดประเสริฐ ได้ให้ความหมายการบริหารงบประมาณการเงินที่ผู้บริหารได้วางรูปแบบหรือแผนการดำเนินงานของตนหรือหน่วยงานของตน โดยแสดงถึงรายรับและรายจ่ายของโครงการที่จะดำเนินการไว้ ทั้งนี้เป็นการควบคุมการดำเนินงานทางการเงินของผู้บริหารหรือหน่วยงานด้วย การที่ส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจ ซึ่งได้รับงบประมาณรายจ่ายประจำปีตามวงเงินที่พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณประเทศในพระราชกิจจานุเบกษา บังคับใช้เป็นกฎหมายแล้ว ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจจะต้องดำเนินการใช้จ่ายเงิน หรือก่อหนี้ผูกพันให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการเงินของแผ่นดิน^{๓๕}

กรมสามัญศึกษา ได้เสนอแนวทางการจัดทำงานงบประมาณของสถานศึกษาไว้ดังนี้^{๓๕}

- ๑) จัดทำร่างแผนกลยุทธ์สถานศึกษาและกรอบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้าระยะปานกลาง (MTEF)
- ๒) นำเสนอแผนกลยุทธ์สถานศึกษากรอบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้าระยะปานกลาง ฉบับร่างต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มเพื่อรับข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- ๓) ปรับร่างแผนกลยุทธ์สถานศึกษากรอบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้าระยะปานกลางต่อคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพิจารณาเห็นชอบหรืออนุมัติตามอำนาจที่กฎหมายกำหนด
- ๔) นำเสนอแผนกลยุทธ์สถานศึกษาและกรอบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้าระยะปานกลางต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อจัดทำกลยุทธ์และกรอบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้าระยะกลางของเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อเสนอต่อส่วนกลางต่อไป

^{๓๔} ประชุม รอดประเสริฐ, นโยบายและการวางแผนหลักการและทฤษฎี, หน้า ๒๐๗.

^{๓๕} สามัญศึกษา กรม, แนวทางการนิเทศการศึกษา, หน้า ๓.

มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอหลักการแนวคิดในการบริหารงานการเงินทั้งเงินงบประมาณและนอกงบประมาณไว้ โดยสรุปดังนี้^{๓๖}

๑) การวางแผนด้านงบประมาณ จะต้องมีการวางกลยุทธ์และวางแผนกรอบงบประมาณ รายจ่ายล่วงหน้าระยะปานกลาง (MTEF)

๒) การคำนวณต้นทุนของผลผลิตและกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การใช้งบประมาณที่เน้นผลผลิตและต้นทุนต่อหน่วยของผลผลิต

๓) การจัดระบบการจัดซื้อจัดจ้าง โดยจัดระบบและขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างให้มีประสิทธิภาพ รัดกุม และโปร่งใส

๔) การบริหารการเงินและการควบคุมงบประมาณ โดยจะต้องมีมาตรฐานการควบคุมงบประมาณ การกำหนดความรับผิดชอบเรื่องบัญชีและการเงิน

๕) รายงานทางการเงินและผลการดำเนินการ เพื่อความโปร่งใสประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้งบประมาณ

๖) การบริหารสินทรัพย์เพื่อใช้สินทรัพย์ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด

๗) การตรวจสอบภายใน เพื่อควบคุมการใช้งบประมาณและเงินงบประมาณให้สอดคล้องและเป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปี เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดระเบียบวิธีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงินของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาฯ สรุปได้ว่า เงินงบประมาณให้เบิกจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษาที่เป็นหน่วยเบิกแล้วแต่กรณีภายในวงเงินที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ และการดำเนินการให้สถานศึกษารวบรวมหลักฐานขอเบิกและตรวจสอบความถูกต้องให้เรียบร้อย และส่งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษาที่เป็นหน่วยเบิก ดำเนินการเบิกเงินจากสำนักงานคลังจังหวัดเพื่อจ่ายเจ้าหน้าที่ยื่นหรือผู้มีสิทธิรับเงินต่อไป เงินงบกลาง ซึ่งไม่มีวงเงินจัดสรร ให้ดำเนินการเช่นเดียวกับงบลงทุนและงบดำเนินการ และงบเงินอุดหนุน (เงินรายหัว) ให้สถานศึกษาจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินส่งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษาที่เป็นหน่วยเบิก ดำเนินการเบิกเงินจากสำนักงานคลังจังหวัด เพื่อจ่ายให้สถานศึกษา หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีสิทธิรับเงินตามกรณีต่อไปให้สถานศึกษามั่นึกการรับเงินที่ได้รับในบัญชีในวันที่ได้รับเงิน โดยแสดงให้เห็นทราบว่าได้รับเงินตามใบเสร็จรับเงิน หรือ

^{๓๖}มูลนิธิส่งเสริมนโยบายการศึกษา, การบริหารวิชาการให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา, เอกสารประกอบการอบรม, โครงการปฏิรูปด้านระบบบริหารและการเงินทางการศึกษาภายใน โครงการนำร่องการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๖.

เอกสารอื่น เล่มใด เลขที่ใด จำนวนเท่าใดการจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินทุกรายให้มีหลักฐานการจ่าย และต้องบันทึกการจ่ายเงินนั้นไว้ในบัญชีแล้วแต่กรณีในวันที่จ่ายเงินนั้นเมื่อสิ้นเวลาจ่ายเงิน ให้สถานศึกษาจัดให้มีผู้ตรวจสอบรายจ่ายเงินที่บันทึกไว้ในบัญชีกับหลักฐานการจ่ายในวันนั้น หากปรากฏว่าถูกต้อง ให้ผู้ตรวจสอบลงลายมือชื่อกำกับขอคงเหลือไว้ในบัญชีนั้น ๆ ให้สถานศึกษาจัดให้มีการตรวจสอบการเบิกจ่ายเงินตลอดจนใบสำคัญคู่จ่ายให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภายในเวลาที่กำหนดและตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดวิธีการรับบริจาคเงินหรือทรัพย์สิน ที่มีผู้ให้แก่สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล สรุปได้ว่า การรับบริจาคเงินหรือทรัพย์สิน ที่มีผู้อุทิศให้แก่สถานศึกษาให้สถานศึกษารับบริจาคได้ตามระเบียบกระทรวงการคลังและตาม หลักเกณฑ์ที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขึ้นพื้นฐานประกาศกำหนด รวมทั้งการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงินและการบัญชีของสถานศึกษาด้วย อีกทั้งให้สถานศึกษาจัดทำบัญชีแสดงรายการ รับจ่ายเงิน และทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้แก่สถานศึกษาไว้เป็นหลักฐาน และให้สรุปรายการ ทรัพย์สิน ดังกล่าวรายงานให้อำนาจการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่สถานศึกษานั้นสังกัดอยู่ทราบทุกสิ้นปีงบประมาณ^{๓๖}

การบริการเกี่ยวกับพัสดุและสินทรัพย์ฯ มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลอยู่มาก ซึ่งจะมีวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขึ้นพื้นฐาน ได้กำหนดวิธีการและระเบียบดำเนินการในการบริหาร จัดการเกี่ยวกับการพัสดุของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลสรุปได้ดังนี้^{๓๗}

๑) พักตร์ที่มีอยู่ก่อนพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ:

ศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ ใช้บังคับให้มีการควบคุมบริหารจัดการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พักตร์ที่ได้จากการที่มีผู้บริจาค ให้สถานศึกษาปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยการบริจาคเงิน หรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้สถานศึกษาปฏิบัติหลักเกณฑ์ว่าด้วยการบริจาคเงิน หรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล

^{๓๖} สำนักงานกระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, หน้า ๒.

^{๓๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขึ้นพื้นฐาน, ร่างระเบียบและหลักเกณฑ์การบริหารจัดการสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล พ.ศ. ๒๕๔๖, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการปฏิรูปการศึกษา ผู้พัฒนาคุณภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา, หน้า ๒๒-๒๓.

ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา โดยให้สถานศึกษามีอำนาจปกครองดูแล บำรุงรักษาใช้และจัดผลประโยชน์จากทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้แก่สถานศึกษาได้

๒) ในการจัดซื้อหรือจัดจ้างให้ดำเนินการในแต่ละวิธี ซึ่งกำหนดไว้ ๖ วิธี ดังนี้

๒.๑) วิธีตกลงราคา (ราคาไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท)

๒.๒) วิธีสอบราคา (ราคาไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท แต่ไม่เกิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท)

๒.๓) วิธีประกวดราคา (ราคา ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท)

๒.๔) วิธีพิเศษ (ราคา ๑๐๐,๐๐๐ บาท และกระทำได้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขกรณี

หนึ่งกรณีใด)

๓) อำนาจการสั่งซื้อหรือจัดจ้าง สำหรับหัวหน้าสถานศึกษา มีดังนี้

๓.๑) วิธีตกลงราคา และวิธีกรณีพิเศษ วงเงินไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๓.๒) วิธีสอบราคาวิธีประกวดราคา การจ้างที่ปรึกษาวงเงินไม่เกิน ๕๐ ล้านบาท

๓.๓) วิธีพิเศษ วงเงินไม่เกิน ๒๕ ล้านบาท

๓.๔) วิธีกรณีพิเศษ วงเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๔) การควบคุม การตรวจสอบ และการจำหน่ายพัสดุให้ปฏิบัติตามระเบียบ

สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๕) สำหรับการบริหารที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในสถานศึกษา ปกครองดูแล รักษาใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากที่ราชพัสดุได้ ตามที่กระทรวงการคลังและสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพย์สินของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาไว้สรุปได้ว่า ให้สถานศึกษามีอำนาจปกครอง ดูแล รักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากสินทรัพย์ที่มีอยู่อุทิศให้แก่สถานศึกษา เว้นแต่การจำหน่ายอสังหาริมทรัพย์ที่มีผู้อุทิศให้สถานศึกษา ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล และเมื่อจำหน่ายอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวแล้ว ให้สถานศึกษารายงานให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทราบโดยเร็ว ในกรณีที่ต้องมีการจดทะเบียนสิทธิ ชำระหนี้หรือดำเนินการทางทะเบียนดังกล่าวได้ในนามนิติบุคคลสถานศึกษา และในกรณีที่นิติบุคคลสถานศึกษาถูกฟ้อง ให้สถานศึกษารายงานให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทราบ เพื่อแจ้งให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทราบ เพื่อดำเนินการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบดำเนินคดีโดยเร็ว ในกรณีที่นิติบุคคลสถานศึกษาจะเป็นโจทก์ฟ้องคดีในนามของตน ให้กระทำเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้สถานศึกษา โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มี

การตรวจสอบทรัพย์สินและชำระบัญชี รวมทั้งดำเนินการโอนหรือจำหน่ายทรัพย์สินที่ยังคงอยู่ตามเกณฑ์และวิธีการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด^{๓๘}

๔) การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวกับการจัดการระบบบริหารองค์กรให้บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ บทบาทหลักของการบริหารทั่วไป คือ การส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริหารการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักวิชาการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๔๐}

รุ่ง แก้วแดง ได้กล่าวถึง การบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนนิติบุคคลนั้นจะแตกต่างจากการบริหาร โรงเรียนแบบเดิม เนื่องจากความต้องการให้ความสำคัญกับการจัดทำนโยบาย แผน และระบบข้อมูลสำหรับการดำเนินงาน โดยจะรวมงานด้านการประกันคุณภาพภายในไว้ด้วย งานบริหารทั่วไปแบบใหม่จึงต้องมีประสิทธิภาพ มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยและควรจัดให้เป็นบริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว^{๔๑}

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารทั่วไปว่า “การบริหารทั่วไป” หมายถึงการบริหารงานที่รวมเอาภารกิจหน้าที่ที่เห็นว่าเป็นด้านย่อย ๆ และไม่อาจจะเข้าไปในภารกิจหน้าที่หลักใด ๆ ได้ ถ้านำมารวมเข้าด้วยกันเป็นภารกิจหน้าที่ด้านการบริหารทั่วไป^{๔๒}

กิตติมา ปรีดีดิลก ได้กล่าวถึงขอบข่ายของงานธุรการพอสังเขปว่าขอบข่ายงานธุรการจะประกอบด้วยงานบริการต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากเรื่องวิชาการและการเรียนการสอนเป็นงานที่จะเป็นส่วนช่วยส่งเสริมให้งานการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งพอสรุปเป็นเรื่องใหญ่ ๆ ได้ ๔ เรื่องคือ^{๔๓}

^{๓๘} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, หน้า ๑-๒.

^{๔๐} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, อ้างแล้ว, หน้า ๖๔.

^{๔๑} รุ่ง แก้วแดง, โรงเรียนนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๔๖), หน้า ๖๓.

^{๔๒} สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, การวิจัยเชิงนโยบายรูปแบบ การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๐.

^{๔๓} กิตติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, หน้า ๑๖.

๑) งานสารบรรณ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเอกสารเป็นส่วนใหญ่ หรือที่เรียกว่างานหนังสือส่วนใหญ่เป็นหนังสือติดต่อกับราชการ หน้าทีความรับผิดชอบส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับการตอบโต้ เก็บรับส่งหนังสือ เก็บเวลามาปฏิบัติราชการ แจ้งข่าวสารให้ทราบ เป็นต้น

๒) งานการเงิน เป็นการจัดการเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ตลอดจนการดำเนินงานด้านการเงินให้เป็นไปตามมาตรฐานที่วางไว้

๓) งานพัสดุ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวัสดุ ครุภัณฑ์ โดยปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๔) งานเอกสารต่าง ๆ นอกเหนือจากหนังสือราชการ งานทะเบียนประวัติ งานประชาสัมพันธ์ งานรักษาความปลอดภัย ควบคุมดูแลคนงาน นักการภารโรง และในกิจการทั่วไปของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอกให้ผู้อำนวยความสะดวกสถานศึกษา พอสรุปได้ว่าให้มีการบริการด้านอาคารสถานที่ และอุปกรณ์ต่างๆ ให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษา โดยใช้สื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ส่งเสริมการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน จัดระบบการต้อนรับและให้บริการแก่ผู้มาเยี่ยมเยือนสถานศึกษา ส่งเสริมการจัดกิจกรรมของนักเรียนภายในสถานศึกษา และจัดให้มีการติดตามประเมินผล การดำเนินงานความสัมพันธ์ชุมชนและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ ๔

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ พบว่ามีนักวิชาการนำเสนอไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามหัวข้อ ดังนี้

๒.๓.๑ ที่มาของสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๒ ความหมายของสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๒ องค์ประกอบของสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๑ ที่มาของสังคหวัตถุ ๔

มนุษย์ขึ้นชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันและมีการพึ่งพาอาศัยกัน และการมารวมกันของคนหมู่มากก็มักจะนำไปสู่ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน อันนำไปสู่ความขัดแย้งในเวลาต่อมา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ หรือหลักยึดเพื่อให้คนในสังคมยึดถือและปฏิบัติเพื่อให้เกิดความถูกต้อง เป็นธรรม และนำความเจริญมาสู่สังคม หลักสังคหวัตถุ ๔ ถือว่าเป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งที่ช่วยประสานชนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งในพระไตรปิฎก

ได้กล่าวถึง สังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า เป็นสังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการ^{๔๔} คือ

๑. ทาน (การให้)
๒. ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ทาน ปิยวาจา อตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆตามสมควร ธรรมเหล่านี้ แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลิ่มสลักที่ยึดกุมภซึ่งเล่นไปไว้ได้นั้น ถ้าไม่เพียงมีธรรมเหล่านี้มารดาหรือ บิดาก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของ สังคหธรรมเหล่านี้จะนั้นบัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรเสรีญ^{๔๕}

๒.๓.๒ ความหมายของสังคหวัตถุ ๔

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสังฆธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้เห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพันทุกข์ เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมโอสถขนานเอกที่สามารถเยียวยารักษา จิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่ง เหล่านี้ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตากรุณาปราณี มีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในสังคหวัตถุสูตร ว่า^{๔๖}

ทานญจ เปยวชฺชญจ อตฺถจริยา จ ยา อิท
สมานตุตฺตา จ ฆมฺเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถา รหิ
ทาน (การให้) เปยวชฺช (มีวาจาเป็นที่รัก)
สมานัตตตา (วางตนสม่ำเสมอ)
อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

สังคหวัตถุธรรมเหล่านี้ช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดกุมภซึ่งเล่นไปไว้ได้ฉะนั้นในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้าง เป็นที่ยอมรับนับถือของทุก ๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญ มากกว่าเสียงนินทาว่าร้ายพระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของสังคมว่า ขั้นแรกให้ปรับที่ตัวของเราก่อน คือ ต้อง

^{๔๔} อก.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๕-๔๔๑.

^{๔๕} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

^{๔๖} อก.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๓๗.

ทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกไมตรี เต็มน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ ๔ ไว้ดังนี้

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่าเมื่อทุกคนต่างประพาสสังคหวัตถุทั่วถึงกันแล้ว อยู่ว่าแต่เฉพาะคน เฉพาะครอบครัว จะรักใคร่ นับถืออยู่เป็นสุขสบายเลย ถึงคนทั้งหมู่บ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก ก็ต้องอยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าสังคหวัตถุทั้ง ๔ อย่าง เป็นคุณสำหรับยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือกัน อย่างวิเศษแท้^{๔๗}

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่าสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี^{๔๘}

คุณ โทจันทร์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ว่าเป็นหลักผูกใจคน เป็นเหมือนมนต์รัก มนต์เสน่ห์หา เมตตามหานิยม^{๔๙}

ปรีชา นันทากิจวัฒน์ น.อ.(พิเศษ)ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่าสังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวคือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี^{๕๐}

บุญศิริ ขวลิตรารัง ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า เป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน^{๕๑}

^{๔๗}สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), สังคหวัตถุ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาเมฆ ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๕๓.

^{๔๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

^{๔๙}คุณ โทจันทร์, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕-๒๘.

^{๕๐}ปรีชา นันทากิจวัฒน์ น.อ.(พิเศษ), พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๓.

^{๕๑}บุญศิริ ขวลิตรารัง, ธรรมโอสธ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓-๓๑.

อุดม เขยกิจวงศ์ และ กนิษฐาณ เป็นสุวรรณ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ^{๕๒} ไว้ว่าเป็นธรรมเครื่องผูกมัดน้ำใจ^{๕๓}

จากการค้นคว้าผู้วิจัยสรุปได้ว่า สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง เครื่องมือ หรือหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาตินั่นเอง

๒.๓.๓ องค์ประกอบของสังคหวัตถุ ๔

ในสังคมฯ หนึ่งประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความเชื่อ ทศนคติ และวัฒนธรรมที่แตกต่างมาอยู่รวมในที่เดียวกัน จึงจำเป็นต้องมีการปกครองที่เหมาะสม เพื่อให้สังคมฯ นั้นดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อย และเกิดความสามัคคี สังคหวัตถุ ๔ ได้ชื่อว่าเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มีเครื่องมือ หรือองค์ประกอบ ซึ่งเมื่อนำปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ชีวิตดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้อง และก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม องค์ประกอบเหล่านั้นได้ มีนักวิชาการหลายๆท่านกล่าวไว้ดังนี้

พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึง สังคหวัตถุ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน สังคหวัตถุสูตร^{๕๔} ว่าภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ^{๕๕} (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ สังคหวัตถุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อิตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

จากหลักคำกล่าวข้างต้น พระพุทธองค์ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสังคหวัตถุ ว่าเป็นคุณธรรมที่ช่วยอุ้มชูโลก และเป็นหลักธรรมสำคัญ ในการสงเคราะห์ เกื้อกูลซึ่งกันและของคนในสังคม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

^{๕๒}อุดม เขยกิจวงศ์ และกนิษฐาณ เป็นสุวรรณ, พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๕.

^{๕๓}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๖๔/๓๘๑.

^{๕๔}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐.

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง คุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนผูกใจคนและประสานหมู่ชน ให้มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นการปลูกไมตรี เต็มน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข^{๕๕} ดังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็น สัจธรรมที่ผู้ ปฏิบัติตาม ทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเองและทำให้ผู้ปฏิบัติพ้นทุกข์ เข้าถึง ความสุขและความ บริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์เป็นธรรม โอสถนานเอก ที่ สามารถเยียวยารักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจาก ความโลภ ความ โกรธ ความหลง เพราะ เมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพและเกิดเป็น ความเมตตากรุณาปราณี มีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกันดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัส ไว้ว่า

สังคหวัตถุสูตร ว่า^{๕๖} “ทาน เปยุวชฺชฌจ อคฺคจริยา จ ยา อิธ สมานตฺตดา จ ฌมฺเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถารห” การให้ทาน การพูดจาไพเราะ การประพฤตินให้เป็นประโยชน์ในโลกนี้ ความเป็นผู้มี ใจตนสม่ำเสมอในธรรมทั้งหลายนั้น ตามควร^{๕๗}

ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้าง เป็นที่ ยอมรับนับถือของทุก ๆ คนและปรารถนาที่จะได้ยื่น ได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญมากกว่าเสียง นินทาว่า ร้าย พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำให้เป็นที่รักของสังคมว่า ขั้นแรก ให้ปรับที่ตัวของเราเอง ก่อน คือต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนนั้น ประกอบด้วยหลัก ๔ ประการด้วยกัน ดังนี้^{๕๘}

๑. ทาน การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยการให้สิ่งของ หรือ ให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไมตรี มีความโอบอ้อมอารี จะช่วยผูกใจคนไว้ได้ การทำทาน จะไม่สูญเปล่า ผู้ที่ให้สิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มณาปทายี ลภเต มณาป”^{๕๙} แปลว่า ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจย่อมได้รับสิ่งที่น่าพอใจ^{๖๐} การให้ทานอาจให้ได้ ๒ วิธีด้วยกันคือ

๑) อามิสทานให้สิ่งของแก่เพื่อนหรือผู้อื่นที่ด้อยกว่ารวมทั้งการให้รางวัลต่างๆเป็น ต้น

^{๕๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๗.

^{๕๖}อ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๓๗.

^{๕๗}อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

^{๕๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗ – ๑๖๘.

^{๕๙}อ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๔๔/๔๕.

^{๖๐}อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒.

๒) ธรรมทานหรือวิทยาทาน หมายถึง การให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำ สั่งสอน ให้รู้ดีรู้ชั่วหรือการแนะนำให้ผู้ศรัทธาปฏิบัติในการประกอบสัมมาชีพ^{๖๑} ใน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานนั้นเป็นเลิศกว่าทานทั้งหลาย^{๖๒} อามิสทานช่วยค้ำจุนชีวิตทำให้เขามีที่พึ่งพาอาศัย แต่ธรรมทานช่วยให้เขารู้จักพึ่งตนเองได้ต่อไป เมื่อให้อามิสทานแล้วพึงให้ ธรรมทานด้วย

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ ความเป็น ผู้มีวาจาน่ารัก พูดอย่างรักกัน วาจาเป็นที่ รัก วาจา ดูดีมีน้ำใจหรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าววาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานมีหางเสียง สมาน สามีคติ ซาบซึ้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุ หลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม^{๖๓} สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน^{๖๔} อันนำไปสู่การทะเลาะวิวาท^{๖๕} พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ ดังปรากฏใน อภยราชกุมารสูตร ดังนี้^{๖๖}

ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่นในข้อนั้น ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่นในข้อนั้น ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคต มีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๖๒} บ.อิตฺติ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๓๓, บ.อิตฺติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๐/๔๓๓.

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

^{๖๔} บ.ม. (ไทย) ๒๕/๖๓/๒๐๓.

^{๖๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๓๖/๒๓๖.

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๘.

ตลาดรู้วาทะจริง ที่แท้แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาทะนั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาดไม่กล่าวคำนั้น^{๖๓}

สรุป สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักการพูดไว้ดังนี้^{๖๔}

๑. ต้อง เป็นคำจริง
๒. เป็นคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน
๓. พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์
๔. พูดแล้วเกิดการสมานสามัคคี
๕. พูดด้วยจิตเมตตา
๖. พูดถูกกาลเทศะ คือถูกเวลาและสถานที่

จะเห็นได้ว่า การให้แต่เพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถที่จะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปได้ จึงต้องรู้จักพูดจาปราศรัยให้ไพเราะนุ่มนวลน่าฟัง เมื่อได้ฟังแล้วเกิดกำลังใจ ที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนอยากทำความดีให้ยิ่งขึ้นไป ไม่พูดจาส่อเสียดอันก่อให้เกิด ความแตกแยก พูดแต่คำที่จะทำให้เกิดความสามัคคี เปรียบเสมือนน้ำทิพย์โสมใจ ประสานใจ ทุกๆ ดวง ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

๓. อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ ทำประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยเหลือปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ด้วยการ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน แสพนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถมีคุณธรรม เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษาเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป

๒) การทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้ เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งเฉย มีน้ำใจไม่ตรี ต่อกัน บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถ

^{๖๓}กสิรา เทียนส่องใจ, “การศึกษาวิเคราะห์ห้วงภัยทางเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”, **วิทยานพนธ์พุทธศาสนดรมหบัณฑิต** (สาขาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๐.

^{๖๔}ที.ล. (ไทย) ๘/๘/๔.

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๖๕}

๑) วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

๒) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม^{๖๖}

ดังนั้นคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้เสมือนหนึ่ง สลักเพชรธำมรงค์เครื่องยึดเหนี่ยวใจเหล่านี้ไม่มี บุคคลก็จะเป็นที่น่าเคารพรักใคร่ ยกย่องนับถือเรา จึงต้องคอยศึกษาและหมั่นเตือนสติตนเองไว้ตลอดว่าในแต่ละฐานะที่เราเป็นอยู่นั้น มีหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ เราก็ต้องทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ด้วยคือ เคยวางตัวกับคนอื่นในทางที่ดีอย่างไร แม้ว่าเราจะได้ดีไปได้แล้ว ก็ต้องไม่ล้มตัวยังคงปฏิบัติตัวเหมือนเช่นเดิมนั้นไม่เปลี่ยนแปลง หรือว่าเมื่อเราเห็นคนอื่นเขาได้ดี ก็ต้องแสดงออกให้เขาเห็นว่าเรามีความยินดีกับเขาอย่างจริงใจ ไม่คิดกลั่นแกล้งใส่ร้ายป้ายสีเขา ถ้าทำได้อย่างนี้เราก็คงจะเป็นที่รักที่พอใจของทุกคนรอบข้างดังเช่นเรื่องของหัตถกอุบาสก ชาวเมืองอาฬวีผู้มีสังกหวัตรธรรมประจำใจ ดังนี้^{๖๗}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อคคาพเวเจตีย์ ใกล้เมืองอาฬวี ครั้งนั้นแลหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี มีอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนแวดล้อม เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่า ดูกรหัตถก บริษัของท่านนี้ใหญ่ ก็ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้อย่างไร ฯ

หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสังกหวัตร ๔ ประการไว้ข้าพระองค์สงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้ด้วยสังกหวัตร ๔ ประการเหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^{๖๗} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๒๔/๒๖๗.

ข้าพระองค์รู้ว่าผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยทาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาที่อ่อนหวาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการประพฤตสิ่งที่เป็นประโยชน์ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการ ประพฤตสิ่งที่เป็นประโยชน์

ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็โภคทรัพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่ ชนทั้งหลายจึงสำคัญ ถ้อยคำของพระองค์ว่าควรฟัง ไม่เหมือนของคนจน ฯ

พระผู้มีพระภาค : “ดีละ ดีละ หัตถก วิธีนี้ของท่านเป็นอุบายที่จะสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากได้ จริงอยู่ใครก็ตามที่สงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในอดีตกาล ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ใครก็ตามที่จักสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในอนาคตกาล ก็ล้วนแต่จักสงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ใครก็ตามที่กำลังสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล”

หลังจากนั้น หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ที่พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัดชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้าปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย ธรรมกลแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป

พระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวถึงอานิสงส์ที่เกิดจากการสงเคราะห์ประชาชนด้วย สังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อถจริยา (การประพฤตประโยชน์) สมานัตตดา (การวางตนสม่ำเสมอ) อยู่เป็นประจำ เมื่อจุติจากเทวโลกมาแล้ว บุญที่เกิดจากการให้ทานเป็นประจำ จะทำให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ คือ มีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่มและมีเส้นที่ข้อพระองคูลีดกันเป็นรูปดอชงฆงาม น่าดูน่าชม^{๑๒} และบุญที่เกิดจากการใช้ปิยวาจา^{๑๓} จะทำให้มีพระชีวหาใหญ่ยาวและมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรม ตรีศดุจเสียงร้องของนกการเวก ที่ชัดเจน แจ่มใส ไพเราะ ก้องกังวาล สามารถเหนี่ยวนำใจผู้ฟังให้ดื่มด่ำไปกับน้ำเสียงนั้น ส่วนอานิสงส์ของอถจริยาและสมานัตตดานั้น จะทำให้มีญาติสนิทมิตรสหายตลอดจนพวกพ้องบริวารมากมาย รวมถึงพระราชา มหาอำมาตย์ เศรษฐี มหาเศรษฐี พ่อค้า ประชาชนทุกชาติทุกภาษา ทั้งวรรณะต่างๆ ให้การยอมรับนับถือ ทั้งหมดจะมาเป็นพันธมิตร เป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อกันและไม่ว่าจะไปที่ไหน ย่อมได้รับการปฏิสันถารเป็นอย่างดี

นอกจากนี้สังคหวัตถุ ๔ ยังอำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้^{๑๔}

๑. ช่วยให้ผู้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข

^{๑๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๓๐ - ๑๓๑.

^{๑๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๖/๑๕๓.

๒. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน

๓. เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ

๔. เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี

๕. ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียในสังคม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). ได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ ๔ คือหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย^{๑๔}

๑. ทาน ให้ปันคือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ใ ก่อเลี้ยงใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน

๓. อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวาย ช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริม ในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอ ปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโน) กล่าวว่า สังคหวัตถุ ๔ นี้ พระพุทธเจ้าทรงอุปมา เหมือนกับพาหนะที่จ่านำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต่อ อิง อาศัยธรรมะทั้งสี่ประการนี้ ทรงชี้อีกมุมที่ตรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรม ทั้งสี่ ประการแล้ว แม้มารดา บิดา ก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึง เรียกว่า ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์ การสงเคราะห์ก็มีอยู่ ๒ ฝ่าย คือ^{๑๕}

^{๑๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต ฉบับชาวบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบัน บันลือธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๑๕}พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโน), **ธรรมปริทรรศน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๒-๒๖๖.

อามิสสังกะหะ คือ สงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ

ธัมมสังกะหะ คือ สงเคราะห์โดยธรรม ถ้าเรามองในแง่ของคนแสวงหาที่พึง สิ่งนี้ก็เป็น การสนองตอบความต้องการพื้นฐานของคน เช่น ต้องการความรัก และได้รับความรัก อบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการที่พึ่งพำนักอาศัย ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ หรือว่าต้องการร่ว กิจกรรม ต่างๆ กัน เป็นต้นก็ต้องมีธรรมะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หลักที่จะให้เกิดการยึดเหนี่ยวทางใจ กันขึ้นมา สรุปรวมอยู่ที่สังคหวัตถุ คือ

๑) ทาน การให้ เป็นลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อ ให้อะไรแก่คนอื่นที่ควรแก่การให้ การให้มียอยู่ ๒ แนวใหญ่ คือ

๑.๑) การให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ หมายถึง การอนุเคราะห์ การสงเคราะห์ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยอหิยาภัยไมตรี โอบอ้อมอารีต่อบุคคลเหล่านั้น

๑.๒) การให้เพื่อบูชาคุณความดี เช่น การทำบุญตักบาตร การให้อาหาร ให้ เสื้อผ้าแก่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ในวันตรุษสงกรานต์ การเสียภาษี เหล่านี้เป็นการให้ด้วยสำนึกถึงคุณ ความดี

๒) ปิยวาจา เจรจาที่อ่อนหวาน ตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้ว ปิยวาจา คือ เจรจาถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รัก ผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น บางครั้งอาจเป็นคำดู คำตักเตือนก็ได้ หากพูดด้วยความรัก หวังดี ปรารถนาดี

๓) อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประ โยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นว่ามิตั้งกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ทางกายกรรม การประพฤติสิ่งที่ประ โยชน์ต่อกัน ไม่ได้หมายความว่า เกณฑ์ให้คนใดคนหนึ่งประพฤติเพียงฝ่ายเดียว แต่ทุกคนก็ต้องประพฤติให้เป็นประโยชน์ต่อกัน ด้วย เช่น ช่วยกันสร้างสะพาน ชวนกันขุดถนน ขุดลอกคูคลอง ล้วนเป็นคุณความดีที่เป็นจุดยึด เนี่ยว ทางใจให้คนอื่นเกิดนิยมนับถือ

๔) สมานัตตตา ความมีตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ได้แก่การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ที่ควรจะเป็นและที่ตนเป็น ไม่แสดงอาการขึ้นๆ ลงๆ ๓ วันดี ๔ วันร้าย กำหนดทิศทางลมไม่ค่อยถูกว่าจะเอาอย่างไรกันแน่ อีกอย่างหนึ่ง คือ ไม่ลืมนั่น ไม่ถือตัวเกินไป เวลาได้ดีไม่หลงตัว เป็นต้น

พุทธทาสภิกขุ ได้เสนอหลักคำสอนเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ คือ หลักการสงเคราะห์หรือ เรื่องการสงเคราะห์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีลักษณะพ ติกรรมที่รู้จักแบ่งปัน รู้จักการให้ เสียสละ ยินดีในความสุขของผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไกล่เกลี่ยความแตกแยกในหมู่คณะ บำเพ็ญ

ประโยชน์ ต่อส่วนรวม ไม่นำเอาผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งประกอบด้วย ทานปิยวาจา
อรรถจริยา สมานัตตตา^{๗๖}

๑. ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน พระพุทธเจ้ามุ่งที่ธรรมทานมากกว่า
อมิสทาน ธรรมทาน ให้การช่วยเหลือแนะนำ ในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ซึ่งช่องทางให้บุคคลสามารถ
แก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยตนเอง

๒. ปิยวาจา คือ การพูดจาน่ารักนิยมนับถือ พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าต้องเป็นก้อยคำ
ไพเราะ อ่อนหวาน ที่ประกอบด้วยสัจจะ คือ ความจริงใจและต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาด้วย

๓. อรรถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งหมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็น
ประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าเน้นที่โลกัฏฐจริยา คือการทำคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลในวง
กว้าง ไม่จำกัดเฉพาะตนเองและญาติผู้ใกล้ชิด

๔. สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ร่วมสุขร่วม
ทุกข์ กันได้ เสมอต้นเสมอปลาย

บุญศิริ ขวลิตรารัง ได้กล่าวถึงความหมายของสังคหวัตถุว่า ธรรมอันเป็นที่ดำรงความ
ยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันอันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กันซึ่งมีอยู่ ๔ ข้อ คือ^{๗๗}

๑) ทาน หมายถึงการให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่า
ทุกๆคนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้าน 'วัตถุ' เช่น ทรัพย์สิน
เงิน ทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำการกิจการของกันและกันทางกาย ใน
ด้าน วาจา พูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำ ใน
ข้อที่ ควรจะแนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรจะมี
ทาน คือ ให้การช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมี
จิตใจมุ่งที่จะ ช่วยเหลือบรรลุดังประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

๒) ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาย่อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกัน อัน
เป็น ถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจา
ที่ อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคน

^{๗๖}พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์
สภาพจิตใจ, ๒๕๒๕), หน้า ๓๕๕.

^{๗๗}บุญศิริ ขวลิตรารัง, ธรรมโอสธ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓-๓๑,
อ้างอิงใน, พฤกษา พุทธรักษ์, “การบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรตามหลักสังคหวัตถุ ๔ : กรณีศึกษาสหกรณ์
การเกษตรในเขตจังหวัดนครนายก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

จะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าในบางครั้งต้องทำงานหนักเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือ สตินั้นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

๓) อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติ สิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา ใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

๔) สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยกันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้ เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือพระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

ปิ่น มุทุกันต์ นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา อธิตอริยปติกรมการศาสนา ได้กล่าวถึงหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของ มนุษย์ในสังคมจำเป็นที่จะต้องยึดหลักสังคหวัตถุ คือคุณธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนอื่น ถือเอาเนื้อความคือการเอื้อเฟื้อมี ๔ ประการ ดังนี้ คือ

๑. ทาน การให้ปัน
๒. ปิยวาจา ใช้คำพูดที่น่ารัก
๓. อัตถจริยา ประพฤติประโยชน์
๔. สมานัตตตา วางตัวเหมาะสม

คุณธรรมที่เรียกว่า “สังคหวัตถุ” นี้พันเอกปิ่น มุทุกันต์ ท่านได้อุปมาเหมือนกับ ล้ม สลัก และเครื่องยึดกุมส่วนประกอบใหญ่่น้อยเข้ากัน เป็นตัวรถ ให้สำเร็จประโยชน์แก่การเดินทาง ชักล่อม ถอดสลัก และตัดเครื่องยึดเสีย รถทั้งคันก็หมดความหมาย เช่นเดียวกันกับ สังคหวัตถุ ย่อมยึดเหนี่ยวใจมนุษย์ให้จับกลุ่มกันเป็นสังคม ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง^{๑๔}

หลังจากการได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ ๔ สรุปความได้ว่า การบริหารจัดการศึกษานั้น ผู้บริหารต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร มีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือ คณะครูบ้าง โอกาส ด้วยการสงเคราะห์ เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างเต็มความสามารถ โดยการนำเอา

^{๑๔}ปิ่น มุทุกันต์, พุทธวิธีครองใจคน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๖), หน้า ๗๔-

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้ครูผู้สืบทอดปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพด้วยการที่ผู้บริหารให้ การแบ่งปัน ใช้จ่ายที่น่ายก ประพฤติตนเป็นประโยชน์ และวางตนเหมาะสม พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อต่อครูผู้สอน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องมือในการช่วยบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตลอดไป

๒.๓.๔ แนวทางการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ

ในทางพุทธศาสนา พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงให้เห็นว่าคนเราอยู่ด้วยกันอย่างมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยให้มีสิ่งที่เป็นลี้มสลักใจของกันและกันให้มั่นคงซึ่งลี้มสลักใจที่ว่านั่นก็คือ สังคหวัตถุ ๔ สมดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสสอนไว้ดังความปรากฏในสังคหสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ว่า ทาน ๑ ปิยวาจา ๑ อตถจริยา ๑ สมานัตตตา ๑ เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ธรรม ๔ ประการเหล่านี้^{๗๕}

แนวทางการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุธรรม ๔ หรือหลักในการสงเคราะห์ โดยความหมายคือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนหรือผู้ได้ปกครองไว้ในสามัคคี เรียกว่าหลักสังคหวัตถุสี่ เมื่อเจ้าหน้าที่เทศบาลทุกฝ่าย ทุกท่าน มีคุณธรรมภายในเป็นพื้นฐานจิตใจ เช่นนี้แล้ว พึงแสดงออกภายนอกตามหลักความประพฤติดังต่อไปนี้ คือ

๑) แนวทางการปฏิบัติตามหลักทาน เป็นการปฏิบัติตนด้วยจิตใจที่ถึงพร้อมด้วยกาเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนในความรู้ความเข้าใจศิลปวิทยา ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละหรือให้ไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจและเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนหรือบริวารไว้ได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมาย เช่น ผู้ให้ย่อมผูกมิตรได้ได้ เป็นต้น ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้

๒) แนวทางการปฏิบัติตามหลักปิยวาจา เป็นการประพฤติปฏิบัติตนโดยการใช้วาจาอันไพเราะ และเป็นที่คู่คิดจิตใจของผู้ฟัง มีวาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟังแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีปิยวาจานี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนหรือผู้ได้ปกครอง บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นทูตหรือเป็นตัวแทนของประเทศในการเจรจาเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ

^{๗๕} อ่างแล้ว, หน้า ๖๕.

ผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ จะต้องมีความรู้เทคนิคในการใช้คำพูดอย่างดีเยี่ยมเพราะหากใช้คำพูดที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้ประชาชนและประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์ได้

๓) แนวทางการปฏิบัติตามหลักอรรถจริยา คือการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ ด้วยความเต็มใจและปรารถนาดี เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม ไม่เป็นคนนิ่งดูเฉยในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ

๔) แนวทางการปฏิบัติตามหลักสมานัตตตา คือการเอาตัวเข้าสมานเป็นปฏิบัติตนด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย ทำตนให้เข้ากับประชาชนหรือผู้ใดปกครองได้ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอในคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๔๐}

สรุป พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงสังคหวัตถุให้พุทธบริษัทยึดปฏิบัติเพื่อฝึกตนเป็นคนน่ารัก น่าเข้าใกล้ มีศิลปะในการครองใจคน สังคหวัตถุถือว่าเป็นพุทธวิธีในการครองใจคนชั้นเยี่ยม คุณธรรมด้าน ทาน ปิยวาจา อรรถจริยา สมานัตตตา คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่นไว้ได้ และช่วยสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะอีกด้วย

๒.๔ การบริหารงานของผู้บริหารกับหลักสังคหวัตถุ ๔

๒.๔.๑ การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔

งานวิจัยในโลกนี้มีผลเป็นจริงอยู่ในระยะหนึ่งสมัยหนึ่งก็ต้องเปลี่ยนแปลงเพราะกาลเวลาผ่านไปมีทฤษฎีใหม่มาลบล้าง ทฤษฎีเก่าหรือความเชื่อเก่าก็ตกไป เช่น ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ของอริสโตเติลที่ว่า โลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ในขณะที่โคเปอร์นิคัสเห็นว่า ดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของระบบสุริยะจักรวาล ต่อมา กาลิเลโอ นักดาราศาสตร์และนักฟิสิกส์ยุคใหม่ชาวอิตาลี ได้ค้นพบแล้วสนับสนุนแนวคิดของโคเปอร์นิคัส^{๔๑}

^{๔๐}พระนาวัน ถาวโร (จุนแสนดี), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีสังคหวัตถุ ๔ กับนักปกครอง”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕ – ๗๐.

^{๔๑}สำนักกิจการอวกาศแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, (ออนไลน์), แหล่งที่มา, : <http://www.space.mict.go.th/astronomer.php?name=galileo> (23 สิงหาคม 2555).

กาลิเลโอ ได้ค้นพบทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับการตกลงของวัตถุที่มีน้ำหนัก ไม่เท่ากันแต่จะ ลงถึงพื้นดินพร้อมกัน ซึ่งแตกต่างจาก ทฤษฎีที่อริสโตเติลเคยอธิบายไว้ว่า “การ ที่สิ่งของตกลงสู่พื้นดินนั้น เป็นเรื่องของการเคลื่อนที่ตามธรรมชาติ มิได้มีเรื่องของแรงมาเกี่ยวข้อง หากเป็นเพราะโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ทุกสิ่งจึงต้องเคลื่อนที่เข้าสู่ศูนย์กลางของโลก”^{๔๒} หรืออธิบายให้เข้าใจง่ายก็คือ วัตถุที่มีมวลต่างกัน เมื่อปล่อยให้ตกลงมา วัตถุที่หนักจะตกถึงพื้นก่อน^{๔๓}

กาลิเลโอได้ทำการทดลอง ณ หอเอนแห่งเมืองปิซา (Piza) โดยพิสูจน์ให้เห็นว่า วัตถุต่างชนิดตกลงสู่พื้นโลก ด้วยความเร่งที่เท่ากัน แนวความคิดนี้ถูกนำไปพัฒนาต่อโดย เซอร์ไอแซก นิวตัน นักคณิตศาสตร์ชาวอังกฤษในยุคต่อมา^{๔๔} กาลิเลโอได้ทำการปล่อยวัตถุที่มีมวลต่างกัน ๒ ชิ้น ในเวลาพร้อมกัน ซึ่งวัตถุดังกล่าว ได้ตกลงมาภายใต้แรงโน้มถ่วงโลก และถึงพื้นเกือบจะพร้อมๆ กัน ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าความคิดของอริสโตเติลนั้นไม่ถูกต้อง^{๔๕}

จากข้อความข้างต้นนี้จะเห็นว่าความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบแล้วนำมาสอนสาวกยังคงให้ผลตามที่พระองค์ตรัสไว้ทุกประการไม่เคยเปลี่ยนแปลง ทนต่อการพิสูจน์ เช่น หลักสังคหวัตถุนี้ ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธองค์วางไว้เพื่อเป็นแนวทางแก่การปฏิบัติต่อกันของสาวกให้เกิดความไม่ตรีต่อกัน^{๔๖} เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน หลักสังคหวัตถุ การสงเคราะห์กันและกันเป็นหลักที่จำเป็นต่อสังคมที่อยู่ร่วมกันโดยเฉพาะ ทาน การให้สิ่งของแก่ผู้ร่วมงาน เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งการให้กำลังใจแก่ผู้ร่วมงานมีหลายวิธี การให้วาจาไพเราะ สุภาพอ่อน โยนก็เป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ร่วมงานเกิดความประทับใจ มีกำลังใจที่จะทำงานอย่างมีความสุข การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การวางแผนให้เสมอต้นเสมอปลายหรือการเอาตนเข้าไปเชื่อมประสานกับเพื่อนร่วมงานคือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในองค์กร หลักธรรมนี้ยังไม่มีทฤษฎีสมัยใหม่ของใครมาล้มล้างได้จนเวลาล่วงมาสองพันปีเศษแล้ว ในบทความนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายให้เห็นว่าหลักสังคหวัตถุสามารถนำมาใช้ในการบริหารงานได้ผลจริง และเพื่อให้ทราบว่าพระพุทธเจ้าได้วางหลักการนี้ไว้อย่างไร มีอะไรบ้าง ถ้าปฏิบัติตามแล้วจะมีผลจะเป็นอย่างไร จึงทำให้หลักการนี้ให้ผลสำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติตามจนถึงปัจจุบัน

^{๔๒} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิชาการคอตคอม , (ออนไลน์), แหล่งที่มา, : <http://www.vcharkarn.com/varticle/40783> (23 สิงหาคม 2555).

^{๔๓} สำนักกิจการอวกาศแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, อ้างแล้ว.

^{๔๔} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิชาการคอตคอม , อ้างแล้ว.

^{๔๕} สำนักกิจการอวกาศแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, อ้างแล้ว.

๒.๔.๒ วิเคราะห์การบริหารตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๑) การบริหารตามหลักทาน

หลักของทาน การให้สิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ สถาบันครอบครัวการให้สิ่งของเป็นสิ่งที่หัวหน้าครอบครัวต้องเรียนรู้ คือต้องรู้จักการให้โดยเฉพาะการแบ่งปันทรัพย์สินหรือมรดกให้แก่สมาชิกในครอบครัวต้องทำด้วยความยุติธรรมปราศจากอคติ ทานในทางพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง คือ อามิสทาน การให้สิ่งของ และธรรมทาน การให้ธรรมะ^{๘๖} ทานเป็นหลักพื้นฐานการบำเพ็ญบุญของชาวพุทธ คือหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา^{๘๗} การให้ทานตามหลักพุทธศาสนาเป็นการจำกัดกิเลสอย่างหยาบ คือ กำจัดความตระหนี่ออกจากจิตใจของตน นอกจากนี้ผู้ที่ชอบให้ทานยังเป็นที่รักของผู้รับอีก ดังพระพุทธพจน์ว่า ทตฺถาโน ปิโย โหติ ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก^{๘๘} หรือ “ทท มิตฺตานิ คนฺถติ ผู้ให้ย่อมผูกใจหม่มิตรไว้ได้”^{๘๙}

เนื้อความคาถาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวถึงอานิสงส์ของการให้ว่า การให้ ปรารถนาใคร ๆ ปรารถนาไม่ได้ (ก็ไม่ได้) การให้ ยังสิ่งประสงค์ทั้งปวงให้สำเร็จ (ก็ไม่ได้) ด้วยการให้กับการเจรจาไพเราะ (ประกอบกันทำให้) คนทั้งหลายแย่งก็มี ก้มก็มี^{๙๐} การให้วัตถุสิ่งของสามารถผู้ล้มพันธ์ไมตรีของคนที่เป็นบริวารไว้ชั่ววันรันดร เช่น เรื่องของนายปุลณະ คนใช้หรือทาส เมณฑกเศรษฐี ปู่ของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ด้วยความผูกพันในเจ้านายทำให้นายปุลณະอธิษฐานขอให้เกิดมาเป็นทาสของเจ้านายทุกภพทุกชาติ^{๙๑} นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เพื่อนร่วมงานของนายชิน โสภณพนิช ผู้ก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ ความเป็นผู้ให้ของนายชิน ทำให้นายประสิทธิ์ ซาบซึ้งน้ำใจของเพื่อนจึงไม่ยอมไปทำงานที่อื่น นายประสิทธิ์กล่าวว่าบางครั้งนายชินซื้อหุ้นแล้วแบ่งให้โดยที่นายประสิทธิ์ไม่ได้ลงทุนร่วมเลย แต่นายชินก็แบ่งให้ เป็นน้ำใจที่ทำให้ นายประสิทธิ์ประทับใจอยู่ตลอด และเป็นเหตุให้เขาอยู่ช่วยนายชินตลอดมา การให้มีหลายอย่างหลายวิธีไม่ได้หมายถึงการให้วัตถุสิ่งของอย่างเดียว การช่วยงานตามสมควรแก่โอกาส การมีน้ำใจต่อกันบนท้องถนนของผู้ขับยานพาหนะ การลูกให้คนแก่หรือ สตรีนั่งขณะอยู่บนรถโดยสารประจำทาง การแนะนำสิ่งที่เป็น

^{๘๖} อก.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๔๒/๑๒๐. ดูเพิ่มเติมใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๖๒.

^{๘๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๕.

^{๘๘} อก.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๓๕/๓๕, อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

^{๘๙} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๔๖/๑๕๘, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓. อก.ปญจก. (ไทย) ๒๕/๑๘๕/๕๔๔.

^{๙๐} พระพุทธโฆสเถระ, วิสุทธิมรรค, ภาค ๒, แปลโดย สภาวิชาการมหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๖๘.

^{๙๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๒๐๕-๒๑๑.

ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การให้อภัยแก่ผู้ทำความผิดที่กลับตัวแล้ว หรือการให้อภัยแก่กันและกันไม่ผูกอาฆาตปองร้ายกันกับผู้ที่มิกระทำความผิดซ้ำอีก ก็ถือว่าเป็นการให้เหมือนกัน โดยเฉพาะการให้อภัยนั้น ถือว่าเป็นการให้ที่ประเสริฐ ทำให้ไม่ต้องมีเวรต่อกันและกันต่อไปอันเป็นเรื่องที่ทนทุกข์ทรมานไปนานแสนนาน มีผลเทียบเท่ากับการให้ทานซึ่งถือว่าชนะการให้ทุกอย่าง ดังพระพุทธพจน์ว่า “สพฺพาทานํ ธรรมทานํ ชินาติ การให้ทานชนะการให้ทั้งปวง”^{๕๒} การผูกพยาบาทอาฆาตต่อกันก็เป็นการก่อเวร ไม่มีที่สิ้นสุด ดังพระพุทธพจน์ว่า

“อกุโณจฺหิ มํ อวธิ มํ อหาสิ เม เย จ ตํ อุปนฺนยุหนฺติ เวรํ เตสํ น สมฺมตฺติ” ผู้ที่เข้าไปผูกเวรว่า ผู้นั้นได้ค่าเรา ได้ฆ่าเรา ได้เบียดเบียนเรา เสรของพวกเขาย่อมไม่ระงับ”^{๕๓}

จากพระพุทธพจน์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การผูกพยาบาท อาฆาตต่อกันไม่สามารถทำให้เวรกรรมสิ้นสุดได้ และไม่สามารถทำศัตรูให้เป็นมิตรได้ การให้อภัยแก่กันเป็นแนวทางในการตัดเวรตัดกรรมกับเจ้ากรรมนายเวรที่ดีที่สุด มีคุณค่ามากเปรียบเสมือนการให้ธรรมทาน เพราะฉะนั้นผู้บริหารจึงไม่ควรผูกเวรกับใครเพราะนอกจากจะทำให้เสียเพื่อนร่วมงานร่วมธุรกิจแล้วยังเป็นการสร้างเจ้ากรรมนายเวรใหม่ให้กับตัวเองด้วย

๒) การบริหารตามหลักปยวจา

คำพูดไพเราะ หรือการใช้วาจาสุภาพอ่อนโยนกับเพื่อนร่วมงานกับคนในครอบครัว จะทำให้ผู้ฟังรู้สึกประทับใจและมีกำลังใจในการทำงาน การใช้คำพูดมีประโยชน์ต่อการบริหารงาน หรือต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง สุนทรภู่ นักกวีเอกของโลกได้ประพันธ์บทกลอนเกี่ยวกับการใช้วาจาไว้หลายสำนวน เช่น ว่า

อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย
 แม้นเจ็บอื่นหมิ่นแสนจะแคลนคลาย เจ็บจนตายเพราะเหน็บให้เจ็บใจ
 อีกบทหนึ่งว่า
 ถึงบางพูด พูดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักสรรเสริญร้อยจิต
 แม้นพูดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา^{๕๔}

ในชาดกมีเรื่องโคนันทวิสาธ เป็นตัวอย่าง โคนันทวิสาธ เป็นสัตว์กตัญญูต่อเจ้าของ เป็นวัวมีกำลังพิเศษสามารถลากเกวียนร้อยเล่มได้ อยู่มาวันหนึ่ง โคนันทวิสาธคิดสงสารเจ้าของที่

^{๕๒} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๕๔/๓๕, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕๔/๑๔๔.

^{๕๓} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓/๘, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓/ ๒๔.

^{๕๔} กลอนสุนทรภู่ รวมกลอนสุนทรภู่ (ออนไลน์), แหล่งที่มา, : <http://www.zoneza.com> (23 สิงหาคม

ลำบากทำงานหนักเพราะฐานะยากจน จึงบอกพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของว่าให้ไปทำพนันแข่งขันลากเกวียนที่บรรทุกของเต็มทุกเล่มจำนวนหนึ่งร้อยเล่มกับเศรษฐีว่า วัวของเขาสามารถลากเกวียนให้เคลื่อนที่จากเกวียนเล่มสุดท้ายไปถึงที่ที่เกวียนเล่มแรกจอดอยู่ได้ เจ้าของก็ไปทำพนันแต่พอถึงวันแข่งขันเจ้าของกลับใช้ว้าจาไม่สุภาพกับโคตัวเองทั้งๆ ที่โคไม่เคยเป็นอย่างนั้นมาก่อน คือใช้คำว่าเจ้าโคโกงจงลากเกวียนไป โคได้ฟังแล้วก็หมดกำลังใจจึงยืนอยู่กับที่ไม่ยอมลากเกวียนไป ทำให้เจ้าของแพ้การพนัน พอลกลับมาถึงบ้านเจ้าของเสียใจมากนั่งซึมเศร้าอยู่ โคนันทิวาสาลเห็นเจ้าของนั่งคอดกด้วยความเสียใจ จึงเข้าไปปลอบว่า พ่อไม่ต้องเสียใจให้ไปทำพนันใหม่ แต่คราวนี้พ่อต้องใจคำพูดดีๆ ไม่ให้พูดว่า โคโกง เพราะเขาไม่ชอบ เจ้าของฟังแล้วจึงไปทำพนันใหม่ คราวนี้เจ้าของพูดกับโคด้วยคำไพเราะ ทำให้โคมีกำลังใจ ลากเกวียนไปได้รับชัยชนะ^{๕๕} จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าการใช้ว้าจาสุภาพอ่อนโยน ทำให้ผู้ฟังเกิดสบายใจมีกำลังใจพร้อมที่จะทำงานทุกอย่าง

ยากลำบากก็ไม่ยอมย่อท้อ ไม่ว่าแต่การใช้คำสุภาพอ่อนโยนกับมนุษย์เท่านั้นแม้แต่สัตว์เครื่องนุ่งห่มยังต้องการคำพูดไพเราะ สุภาพอ่อนโยน การที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชตอบปฏิเสธเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ของฝรั่งเศสได้ส่งศาสนทูตมาเชิญให้เข้ารีตคือเข้านับถือศาสนาคริสต์ด้วยพระองค์ทรงใช้ว้าจาที่ไพเราะว่า ถ้าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า พระองค์คงจะคลอใจให้เข้านับถือเอง การที่พระเจ้าไม่ทรงคลอใจอย่างนั้นคงเป็นเพราะพระประสงค์ของพระเจ้าที่ไม่ต้องการให้เข้ารีตด้วย การตอบปฏิเสธของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในครั้งนั้นไม่ทำให้ฝรั่งเศสเสียใจอะไร ไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ต่อกันลดน้อยลง ลักษณะอย่างนี้ถือว่า เป็นการใช้ปิยวาจาในการบริหารที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง

ปิยวาจา ไม่ได้หมายความว่า วาจาอ่อนหวานเป็นที่รักแก่ผู้ฟังอย่างเดียว วาจาเปล่งออกไปแล้วทำให้ผู้ฟังได้สติ ได้ข้อคิดสะกิดใจสามารถเปลี่ยนมุมมอง เปลี่ยนความคิดผิดเป็นความคิดถูกก็ถือว่า ปิยวาจา เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างที่พระองค์ทรงใช้ว้าจาโต้ตอบข้อกล่าวหาของเวรัญชพราหมณ์ที่ไปกล่าวหาพระองค์ต่างๆ เช่น ว่าพระองค์เป็นคนชอบกำจัด คือทำลายประเพณีเดิมๆ ของพวกพราหมณ์ พระองค์ทรงยอมรับว่าพระองค์ชอบกำจัด แต่ทรงกำจัดในความหมายของพระองค์คือชอบกำจัดกิเลส กำจัดความแข็งกระด้าง ความก้าวร้าว ด้วยการวางหลักพระวินัยให้พระสาวกได้ใช้เป็นเครื่องฝึกหัดปรับปรุงพฤติกรรมให้ดีขึ้นน่าเลื่อมใส ถิลาการใช้ว้าจาตอบโต้ลักษณะอย่างนี้ของพระองค์ทำให้เวรัญชพราหมณ์ยอมรับนับถือและยอมมอบตัวเป็นสาวก รับเอพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดไป^{๕๖}

^{๕๕} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๑๓๗-๑๓๘. พุ.ชา.อ. (ไทย) ๑/๕๐-๕๑.

^{๕๖} วิ.ม.อ. (ไทย) ๑/๑๐๐.

๓) การบริหารตามหลักอรรถจริยา

อรรถจริยา คือ การประพฤติให้เป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายตนเองและคนอื่น หมายความว่า ต้องไม่ให้เสียประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองหรือสร้างฐานะของตนให้มั่นคงเสียก่อน และในขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยประโยชน์ของเพื่อนร่วมงานหรือของคนรอบข้าง ประโยชน์ที่เป็นสาธารณชนทั่วไป เช่น เข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ ตามโอกาส อันควร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว การทำอย่างนี้จะทำให้เพื่อนร่วมงานและคนรอบข้างเกิดความประทับใจ แสดงถึงความมีน้ำใจของผู้บริหาร หรือผู้นำองค์กร ผู้นำครอบครัว เมื่อถึงคราวต้องทำประโยชน์ตนบ้างที่ต้องใช้คนช่วยเป็นจำนวนมาก ก็สามารถที่จะขอกำลังความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานและคนรอบข้างได้ และคนเหล่านั้นก็พร้อมที่จะช่วยเหลืออย่างภูมิใจอย่างเต็มที่ ๕

ถึงแม้ว่าการทำเพื่อประโยชน์ของคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ก็เป็นการประพฤติประโยชน์ในความหมายนี้เหมือนกัน

ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ทรงทำเป็นตัวอย่างมาแล้วตอนที่พระองค์ทรงบำรงกัญหาพาธรูปหนึ่ง พระองค์เห็นกัญหาพาธถูกพวกกัญหาทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังจึงเสด็จไปช่วยทำชำระร่างกายแล้วแสดงพระธรรมเทศนาให้ฟัง หลังจากนั้นพระองค์จึงตรัสพระดำรัสว่า ใครต้องการหรือปรารถนาจะอุปฐากพระองค์ขอให้อุปฐากกัญหาพาธ แล้วรับสั่งให้กัญหาดูแลกันและกันเพราะว่าพวกเราได้สละครอบครัวญาติพี่น้องมาแล้ว ถ้าเราไม่ดูแลกันใครจะมาดูแล^{๕๖}

๔) การบริหารตามหลักสมานัตตตา

สมานัตตตา คือ การนำตนเข้าไปเชื่อมานกับคนอื่น หรือการวางตนให้เสมอดันเสมอกับคนอื่นไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ร่วมสถาบันต่างๆ ในอาพวกสูตร ตอนที่พระองค์ไปทรมานอาพวกยักษ์คู่ร้าย พระองค์ทรงทำตามที่ยักษ์สั่ง คือ ยักษ์สั่งให้ทำอะไร พระองค์ก็ทำตาม คือ ตอนแรกพระองค์ประทับอยู่ในที่พักของยักษ์ ยักษ์ จึงสั่งให้พระองค์ออกมาจากที่พัก พระองค์ก็เสด็จออกมา ยักษ์สั่งให้พระองค์เข้าไป พระองค์ก็เสด็จเข้าไป ทำอย่างนี้ถึงสามครั้ง ครั้งที่สี่ยักษ์สั่งพระองค์เหมือนเดิมแต่พระองค์ไม่ยอมทำตามแล้วบอกกับยักษ์ว่า เธอจะทำอะไรก็ทำฉันจะไม่ออกไปอีกแล้ว ยักษ์พูดว่า เขาจะจับพระองค์ที่เท้าแล้วขว้างไปปากผึ่งมหาสมุทร ด้านโน้น พระองค์ตรัสว่า ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก พระองค์ยังไม่เห็นใครที่จะทำกับพระองค์ได้อย่างนั้น ว่าแล้วจึงสั่งให้ยักษ์ทำในสิ่งที่อยากทำ ยักษ์เห็นว่าคงทำอะไร

^{๕๖} พระภิกษุรูปนั้นชื่อว่า พระปุกิตถตติสสะ ดูรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๗๗-๑๘๐.

พระพุทธเจ้าไม่ได้จึงถามปัญหากับพระองค์ พระองค์แก้ปัญหานั้นได้จนทำให้สาวกยักยอกใจและยอมเป็นสาวก^{๔๘}

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การลดความต้องการในส่วนของตนแล้วไปเพิ่มให้คนรอบข้างสามารถทำให้คนไม่ดีกลายเป็นคนดีได้ ถึงแม้ว่าผู้ที่เราจะเพิ่มให้นั้นมีเจตนาไม่ดีก็ตาม การทำอย่างนั้นประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่คงอาพวกยักษ์นี้

การเอาใจเขามาใส่ใจเราเป็นเรื่องสำคัญในการผูกมิตรไมตรีกับผู้อื่นหรือกับคนรัก ตัวอย่างการนำตนเข้าไปสมานกับคนอื่น เช่น ภรรยากับสามี ภรรยาควรคอยสอบถามเอาใจใส่สามี และคอยให้กำลังใจ อาทิ ถ้าสามีกลับจากที่ทำงาน ภรรยาเห็นก็ควรจะเข้ามาทักทายด้วย 'อย่าที่แสดงถึงความเป็นห่วง เช่นว่า งานเป็นอย่างไรบ้าง วันนี้เหนื่อยไหม งานหนักไหม มาเหนื่อยๆ ดื่มน้ำเย็นๆ สักแก้วก่อนนะ' แล้วก็นำน้ำดื่มมาให้สามี ลักษณะ อย่างนี้ เรียกว่าภรรยาเอาตัวเข้าไปสมานกับสามี หรือ กรณีบุตรธิดากับบิดามารดา เช่น ลูกกลับจากโรงเรียนก่อนบิดามารดา ก็ช่วยทำงานบ้านรอ ถ้าเห็นบิดามารดากลับจากที่ทำงานก็วางงานของตนไว้ก่อนเข้าไปไหว้และถามบิดามารดาด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน อาทิ 'หวัดดีครับหวัดดีค่ะ พ่อ แม่' วันนี้ทำงานเหนื่อยไหม ดื่มน้ำก่อนนะหรือทานของว่างก่อนนะ หนูจะจัดให้ หรือถามว่า พ่อ แม่ ปวดเมื่อยตรงไหน หนูจะนวดให้ อย่างนี้ถือว่า ลูกได้เอาตัวเองเข้าไปสมานกับพ่อแม่

ถ้าครอบครัวใดปฏิบัติอย่างนี้จะทำให้คนในครอบครัวมีความสุข อยู่ด้วยกันด้วยความรักความเมตตาต่อกัน แต่ละคนก็จะมีกำลังในการทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ และงานก็ประสบความสำเร็จ

ตัวอย่างเรื่องสามีเอาตัวเองไปเชื่อมสมานกับภรรยา ลดประโยชน์หรือความต้องการของตนเพื่อความสุขของภรรยา เช่น เรื่องนางพญาปลาอุก ตอนที่พระนางพิมพาเถรี จะเสด็จปรินิพพาน พระนางได้ไปทูลลาพระผู้มีพระภาค แล้วขอขมาโทษล่วงเกินเพื่อว่าจะมีอยู่บ้างด้วยความพลั้งพลาด ทั้งในอดีตชาติและในชาติปัจจุบัน พระนางได้ทูลถึงอดีตชาติตอนที่เป็ปลาอุกขณะที่นางตั้งครรภ์ นางคิดอยากกินกล้วยอ่อน เพื่อบำรุงร่างกาย นางปลาอุกจึงบอกปลาอุกผู้สามีให้ไปคาบเอากล้วยอ่อนมาให้ ด้วยความรักที่มีต่อภรรยา สามีก็ไป ไปถึงทุ่งนาแห่งหนึ่ง ขณะนั้นมีพวกเด็กเลี้ยงวัวยืนอยู่เป็นจำนวนมาก ปลาอุกพระโพธิสัตว์ก็หาจังหวะอยู่ พอพวกเด็กผลอ ปลาอุกก็กระโดดกัดเอากล้วยอ่อน พอพวกเด็กเห็นเท่านั้น ก็พากันรุมจับปลาอุกอย่างซุ่มนุ เอามาตีที่หางปลาอุกจนหางขาด ปลาอุกพยายามหนีจนรอดชีวิตมาได้แต่ก็ได้รับบาดเจ็บสาหัส พอไปถึงก็กลายกล้วยอ่อนออกให้ภรรยาแล้วนอนหันหางให้ภรรยาบาดเจ็บแผล ไม่นานนักก็สลบไปเพราะทนพิษบาดแผล

^{๔๘} ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๕๑/๕๔๕.

ไม่ไหว พระนางพิมพาเถรีเล่าเรื่องนี้เพื่อจะขอมาสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าในชาตินั้นพระนางได้ทำให้พระองค์ลำบากเพราะความอยากของนาง ขอให้พระองค์ผู้เคยเป็นพระสวามีอดโทษให้ ขอย้ำได้เป็นเวรภัยต่อกัน และชาตินี้ก็เป็นชาติสุดท้ายแล้ว ต่อไปจะไม่ได้พบกันอีกแล้ว^{๕๕} จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้สมานัตตาคือการเอาตนเข้าไปเชื่อมสมานกับคนรอบข้างเป็นการลดความต้องการในส่วนของตนแล้วไปเพิ่มให้กับคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสามีกับภรรยา หรือบิดามารดากับบุตรธิดา เป็นต้น ถ้าครอบครัวใดหรือองค์กรใดปฏิบัติอย่างนี้ จะนำความสุขความเจริญรุ่งเรืองมาสู่องค์และครอบครัวตลอดไป

สรุป การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการผูกมิตรไมตรีต่อกัน ผู้บริหารควรยึดเป็นแนวทางในการบริหารงานในครอบครัวและในองค์กรที่รับผิดชอบอยู่หลักการนี้พระพุทธองค์ทรงรับรองหรือเป็นพุทธพจน์ที่ไม่มีความหมาย ๒ นัย หมายความว่าพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ไม่มีนัยเป็นอย่างอื่นจากที่ทรงพยากรณ์ไว้ ความสำเร็จของงานคือจุดหมายสูงสุดของการบริหาร การที่มีศัตรูเพียงหนึ่งคนก็ถือว่ามาก การที่เรารู้จักคนเพียงคนเดียวก็ถือว่าน้อยมาก การที่จะไม่มีศัตรูและการที่จะรู้จักคนหลายคน มีหลักการและวิธีการที่พระพุทธองค์ได้วางไว้แล้วชื่อว่า หลักสังคหวัตถุ เป็นหลักคำสอนที่ให้ประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ผู้ปฏิบัติตามตั้งแต่อดีตเมื่อสองพันกว่าปีจนถึงปัจจุบันยังไม่มีทฤษฎีใดมาล้มล้างได้

^{๕๕}พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), วิมุตติรัตนมาลี, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://bannpeeploy.exteen.com/> (๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๕).

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาธฤติ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของโรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร” พบว่ามีการนำหลักสังคหวัตถุธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารงานบุคคล ของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕^{๐๐}

ทิพวัลย์ แมนสถิต ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็น ความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิเกี่ยวกับกา
ไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑) ศึกษา
ความเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโ
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อศึกษาความต้องการของ
ผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ โดยกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เป็น
ผู้บริหารจำนวน ๑๒๘ คน และครูผู้สอนจำนวน ๒๖๓ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๙๑ คน ผลการวิจัย
พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิอยู่ในระดับมาก โดยมีความเห็นมาก
ที่สุดในเรื่องการจัดตารางสอน การทำทะเบียนวัดผลนักเรียน ตรวจสอบหน่วยกิตการเรียนตาม
เกณฑ์จบหลักสูตร วิเคราะห์ข้อสอบ และเก็บข้อมูลสถิติการของบุคคลากร ส่วนครูผู้สอนมี
ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในเรื่องการฝึกวิธีคิดแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองมากขึ้น ในส่วน
ความต้องการเกี่ยวกับการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในโรงเรียน ประ
ศึกษาสังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิมีความต้องการในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องส่งเสริมให้บุคคลากร
ได้ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดแสดงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นใหม่ ส่วนครูผู้สอนมีความ
ต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องจัดให้มีผู้รู้ ผิดชอบดูแลระบบคอมพิวเตอร์ใน
โรงเรียน^{๐๐๐}

^{๐๐๐}พระมหาธฤติ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร), การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของ
โรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก.

^{๐๐๐}ทิพวัลย์ แมนสถิต, “ความคิดเห็น ความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ใน
โรงเรียน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), หน้าบทคัดย่อ.

พนิดา งามขุนทด ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา” พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมจำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกันประเด็นสำคัญที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก แต่อยากให้ปรับปรุงเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ คือผู้บริหารควรยอมรับและใส่ใจตัวผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารควรให้ความช่วยเหลือและมีน้ำใจ มีความสม่ำเสมอกับผู้ใต้บังคับบัญชา^{๑๒}

เดือน ทิพย์ท่าและคณะ ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการบริหารผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพิจิตร พบว่า กระบวนการบริหารของผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารด้านการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การควบคุมงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ อยู่ในระดับมากจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า กระบวนการบริหารด้านการวางแผนงาน การจัดคนเข้าทำงาน การควบคุมงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ อยู่ในระดับมากส่วนด้านการจัดองค์การ อยู่ในระดับมากที่สุด^{๑๓}

สุมพร ปุณฺณาคม ได้วิจัยเรื่องการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพระพุทธศาสนาผลการวิจัยพบว่าหลักพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักธรรมคำสอนอาจนำไปประยุกต์และใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการที่ดีทางด้านทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบความสำเร็จ ดังนี้คือ ๑)อริยสัจ ๒)สัปปริยธรรม ๓)อปปริหานิยธรรม ๔)ทศพิธราชธรรม ๕)สังคหวัตถุ ๖)จักรวรรดิวัตร ๗)พรหมวิหาร ๘)หลักอริยปไตย ๙)หลักนาคระเหฐและหลักประเคราะห์ ๑๐)

^{๑๒}พนิดา งามขุนทด, “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์,(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๓}เดือน ทิพย์ท่า และคณะ, “กระบวนการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร,”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารการศึกษา,(บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยนเรศวร. ๒๕๕๖), บทคัดย่อ

ปฏิจกสมุปบาท ๑๑)หลักภาวะผู้นำ ๑๒)สารานิชธรรม ๑๓)ราชวศดิธรรม ๑๔)ศีล ๑๕) บังจยปฏิเสวนา ๑๖)ไตรสิกขา ๑๗)พละ ๑๘)อิทธิบาท๔ ๑๙)หิริโศดตปปะ ๒๐)ราชสังกห วัตถุ ๒๑)สมณะ-วิปัสสนาและสิ่งสำคัญของการสร้างระบบการปกครองที่ดีไม่อาจอาศัยคุณสมบัติ เป็นคนได้อย่างเดียวมาเป็นผู้นำบริหารบ้านเมืองได้อีกต่อไปหากคนดีไม่ยึดหลักการปกครองโดย ธรรมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธามั่นคงการปกครองที่ดีไม่ได้อยู่ที่กลไกการปกครองระบบการ ปกครองหรือวิธีการปกครองหากแต่เน้นที่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่จะบรรลุ นั่นคือความเป็น ธรรมในแผ่นดินการมีจิตสำนึกของผู้นำผู้มีอำนาจทางคุณธรรมรูปแบบหรือกลไกปกครองจะเป็น อย่างไรก็ได้แต่กลไกนั้นจะต้องใช้อำนาจโดยมีธรรมะเป็นสรัณะซึ่งแตกต่างกับตะวันตกที่เป็นระบบ การปกครองที่ดีโดยเป็นระบบประชาธิปไตยด้วยวิธีการเน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นหลัก^{๑๔}

ราชันย์ ธงชัย, พันโท, ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในการ ลงบัญชีทหารกองเกินตามแนวสังกหวัตถุ ๔ ของหน่วยสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดระยองพบว่า ผู้ที่ม ีใช้บริหารส่วนใหญ่จะมีพื้นที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่เทศบาลนครระยอง คิดเป็นร้อยละ๗๐.๐ ผล การศึกษา ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการในด้านทาน เป็นอันดับแรก ($x = ๓.๕๖$) รองลงมามีความพึงพอใจต่อการให้บริการในด้านปิยาวา ($x = ๓.๕๕$) และสุดท้ายมีความพึงพอใจ ต่อการให้บริการในด้านอรรถจริยา ($x = ๓.๖๖$) โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($x = ๓.๘๘$) ด้านปัญหาและอุปสรรค การลงบัญชีทหารกองเกิน ณ หน่วยสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดระยอง เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชาชนที่มีอาชีพทำการเกษตรกรรม และประมงน้ำเค็ม จึงทำให้ ประชาชนไม่ได้รับข่าวสารจากทาง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ราชการควรจัดทำเอกสารเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารจากทางราชการ เพื่อประโยชน์ของประชาชน^{๑๕}

ปณณร เียรชัยพุกฤษ ได้วิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสังกหวัตถุ ๔ เพื่อสร้างความ ผูกพันต่อองค์กร : กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพผลการวิจัยพบว่าการประยุกต์ใช้หลักสังกหวัตถุ ๔ เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพในภาพรวมอยู่ในระดับ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าระดับคะแนนการเห็นด้วยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน ี้ได้แก่ด้านปิยาวาด้านสมานัตตาด้านทานและด้านอรรถจริยาอยู่ในระดับมากทั้งหมดตามลำดับผล

^{๑๑๔}สุยมพร ปุญญาคม, “การบริหารการจัดการที่ดีกับหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐ ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

^{๑๑๕}ราชัน ธงชัย, พันโท, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในการลงบัญชีทหารกองเกิน ตามแนวสังกหวัตถุ ๔”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

การศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมวัตถุ๔ของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพกับความผูกพันต่อองค์กรมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกโดยมีค่าสหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง๒ด้านคือด้านปิยวาจาและสมานัตตาและอยู่ในระดับปานกลางคือด้านทานและอิตถจริยา^{๑๑๖}

ไพฑูรย์ ขุนอาสา วิจัยเรื่อง“ผู้บริหารกับการใช้สังคมวัตถุธรรมศึกษากรณีผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์”พบว่าผู้บริหารโรงเรียนยังมีความเข้าใจในหลักสังคมวัตถุธรรมไม่ชัดเจนดีจึงไม่สามารถนำหลักสังคมวัตถุธรรมไปใช้ในการบริหารงานได้ครบถ้วนเต็มที่ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมข้อนี้ใ้ถูกต้องก่อนจึงจะนำหลักสังคมวัตถุธรรมนี้ไปปฏิบัติได้^{๑๑๗}

พุกษา พุทธรักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดหางานของรัฐ ตามหลักสังคมวัตถุ : กรณีศึกษาศูนย์จัดหางาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน” พบว่าความพึงพอใจของประชาชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดหางานของรัฐ ตามหลักสังคมวัตถุ : กรณีศึกษาศูนย์จัดหางาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มาใช้บริการจัดหางานที่มีสถานภาพสมรส สถานภาพการทำงาน ระดับการศึกษา และรายได้ที่ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการการจัดหางานของศูนย์จัดหางาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานตามหลักสังคมวัตถุ ๔ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ข้อเสนอแนะพบว่า ด้านทาน ควรมีขั้นตอนการให้บริการเหมาะสมชัดเจน ด้านปิยวาจา ควรพูดจาพักทายนน้ำเสียงที่จริงใจสุภาพ ด้านอิตถจริยา ควรดูแลเอาใจใส่ผู้มาใช้บริการอยู่เสมอ ด้านสมานัตตา ควรให้บริการโดยยึดกฎระเบียบตอบสนองความต้องการมีคุณธรรมประจำใจในการปฏิบัติงาน^{๑๑๘}

เฉลิม รัชชนะกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารและอาจารย์ใหญ่ ในเขตการศึกษา ๑๑” ผลการวิจัยพบว่า

^{๑๑๖}ปณณธร เทียนชัยพุกษ์, “การประยุกต์ใช้หลักสังคมวัตถุ ๔ เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กร : กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๑๗}ไพฑูรย์ ขุนอาสา, “ผู้บริหารกับการใช้สังคมวัตถุธรรม : ศึกษากรณีผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๑๘}พุกษา พุทธรักษ์, “การบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรตามหลักสังคมวัตถุ ๔:กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเขตจังหวัดนครนายก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความต้องการของผู้บริหารและอาจารย์สรุปได้ดังนี้

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นว่า คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในอันดับแรก คือ

- ๑.๑ เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ เข้ากับชุมชนได้
- ๑.๒ เป็นผู้มีความยุติธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา
- ๑.๓ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต
- ๑.๔ เป็นผู้ตัดสินใจรวดเร็ว ถูกต้อง แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีไหวพริบ
- ๑.๕ เป็นผู้มีความรู้ดี
- ๑.๖ เป็นผู้มีความประพฤติดี ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้
- ๑.๗ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต
- ๑.๘ เป็นผู้ที่มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว เห็นประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน

ตน

- ๑.๙ เป็นผู้ที่มีสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจดี
- ๑.๑๐ เป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น^{๑๐๕}

สรุป จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานตามหลักสัทธิคุณธรรมข้างต้นว่า การบริหารงานที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับหลายๆปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้บริหารองค์กร ระบบการจัดการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้านการบริหารจัดการที่ดีจะเน้นความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมสามารถจับต้องได้ โดยส่งเสริมให้มีสำนึกและควมรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน มีความโปร่งใสและเป็นธรรม รวมไปถึงการนำหลักธรรมที่เปรียบเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลอื่นไว้ได้เป็นการส่งเสริมความสามัคคีประสานหมู่ชนไว้ ถ้าหากสังคมใดมีการให้การเสียสละการเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันมีการพูดจาด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน มีการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและมีความดีต่อกันอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แน่นอนสังคมนั้นย่อมเกิดความสุขก้าวหน้าและมีความสุข ดังนั้นในการพัฒนาสังคมจึงต้อง

^{๑๐๕}เฉลิม รัชชนะกุล, “ลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในทัศนะของผู้บริหารและอาจารย์ใหญ่ในเขตการศึกษา ๑๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า๑๓๘.

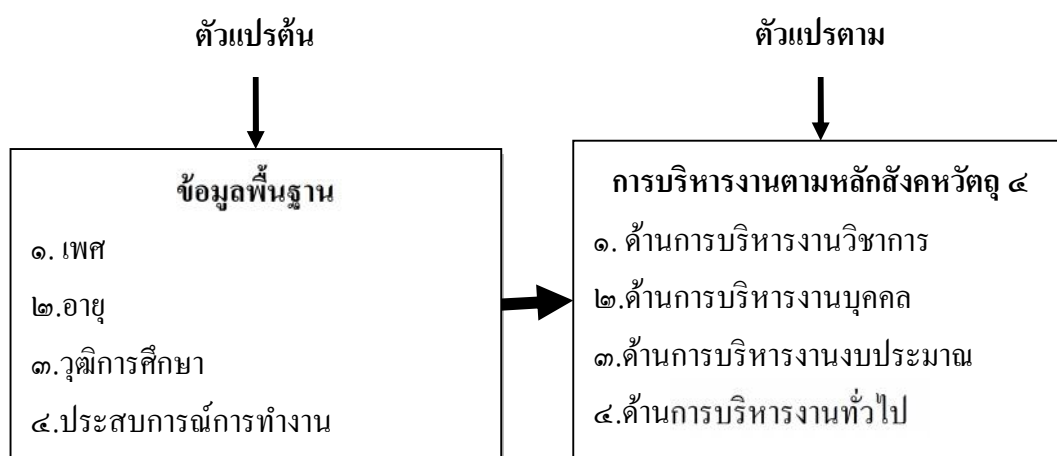
พัฒนาคนให้ตามหลักธรรม ๔ ประการนี้ จึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างสูงสุดในพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารด้วย

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสัจจัตถ์ ๔ ในโรงเรียนเครือข่าย กลุ่มที่ ๑ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแผนภูมิที่ ๒.๑

ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล ประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตัวแปรตาม ได้แก่ ทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสัจจัตถ์ ๔ หลักการบริหารงาน ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านการบริหารงานวิชาการ ๒. ด้านการบริหารงานบุคคล ๓. ด้านการบริหารงานงบประมาณ ๔. ด้านการบริหารงานทั่วไป

แผนภูมิที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย